

Kuntouttava työtoiminta – rangaistus vai mahdollisuus?

**Haastattelututkimus kuntouttavan työtoiminnan asiak-
kaille**

Satu Notkola

Opinnäytetyö
Joulukuu 2020
Sosiaali-, terveysala
Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)

Tekijä(t) Notkola, Satu	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Joulukuu 2020
	Sivumäärä 61	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Kuntouttava työtoiminta – rangaistus vai mahdollisuus? Haastattelututkimus kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)		
Työn ohjaaja(t) Tuomimäki Satu, Helminen Eeva ja Lällä Kaisa		
Toimeksiantaja(t) Saarijärven kaupunki, työllisyyspalvelut		
Tiivistelmä Kun työttömyys pitkittyy, kunnalla on vastuu ja velvollisuus järjestää henkilölle kuntouttavaa työtoimintaa osana sosiaalipalvelua. Sen tarkoituksena on parantaa henkilön työ- ja toimintakykyä, jos arvioinnin jälkeen on todettu, ettei henkilö työ- tai toimintakykyrajoitustensa vuoksi voi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteita ovat myös asiakkaan arjen- ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäisy, sekä muut sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Saarijärven kaupungin työllisyyspalvelut. Tarkoitus oli tuoda asiakasnäkökulmaa kuntouttavan työtoiminnan palvelujen laadusta, sisällöistä ja kehittämisestä, jotta kuntouttavaa työtoimintaa voidaan kehittää edelleen vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin ja tavoitteisiin. Tavoitteena oli asiakkaiden haastattelujen kautta tuottaa tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta ja palveluista Saarijärven Kierrätyskeskuksella, sekä saada kehittämisideoita toiminnan järjestäjille. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys sisältää pitkäaikaistyöttömyyteen, kuntouttavaan työtoimintaan, kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen ja palvelujen laatuun liittyviä keskeisiä periaatteita. Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla ja analysoitiin teoriaohjaavaa sisällönanalyyysiä soveltaen. Tulosten perusteella voidaan todeta, että kuntouttava työtoiminta Kierrätyskeskuksella Saarijärvellä on asiakkaiden haastattelujen perusteella monipuolista, tavoitteellista ja yksilön tarpeita huomioivaa. Ohjaajien työote on inhimillinen, kannustava ja asiakkaat tasavertaisesti kohtaava. Työtehtävät suunnitellaan yhdessä asiakkaiden kanssa heidän voimavaroja ja erityistaitonsa huomioiden. Työtoiminnan kehittäminen on asiakaslähtöistä ja kohdentuu asiakkailta kerättyjen kehittämisideoiden mukaan pääasiassa päivittäisten toimintojen sisältöjen kehittämiseen.		
Avainsanat (asiasanat) pitkäaikaistyöttömyys, kuntouttava työtoiminta, kuntouttava työtoiminta Saarijärvellä, kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Notkola, Satu	Type of publication Bachelor's thesis	Date December 2020
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 61	Permission for web publication: x
Title of publication Rehabilitative work – punishment or possibility? Interview study for clients of rehabilitative work		
Degree programme Degree Program in Rehabilitation Counselling		
Supervisor(s) Tuomimäki Satu, Helminen Eeva and Lällä Kaisa		
Assigned by The City of Saarijärvi, employment services		
<p>Abstract</p> <p>When unemployment is prolonged, the municipality has the responsibility and obligation to arrange for the person as part of a social service, rehabilitative work. Its purpose is to improve a person's ability to work and function if, after the assessment, it has been established that the person is unable to participate in public employment services or work due to his or her work or functional limitations. The goals of rehabilitative work are also the client's daily and life management, prevention of exclusion, and other measures that promote social rehabilitation.</p> <p>The thesis was commissioned by the City of Saarijärvi Employment Services. The purpose was to bring a client perspective on the quality, contents and development of rehabilitative work services so that rehabilitative work can be further developed to better meet the needs and goals of clients. The aim was to provide information on rehabilitative work and services at the Saarijärvi Recycling Center through client interviews, and to obtain development ideas for the organizers of the activities.</p> <p>The theoretical framework of the thesis includes key principles related to long-term unemployment, rehabilitative work, the development of rehabilitative work and the quality of services. The thesis was done as a qualitative research. The material was collected through a semi-structured thematic interview and analyzed adapting theory-guiding content analysis.</p> <p>Based on the results, it can be stated that the rehabilitative work at the Recycling Center in Saarijärvi is diverse, goal-oriented and takes into account the needs of the individual. The counselors approach is humane, encouraging and meets clients equally. Work assignments are planned together with clients, taking into account their resources and special skills. The development of work activities is client-oriented and, according to the development ideas collected from client, focuses mainly on the development of the contents of daily operations.</p>		
Keywords/tags (subjects) long-term unemployment, rehabilitative work, rehabilitative work in Saarijärvi, development of rehabilitative work activities		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Pitkäaikaistyöttömyys	4
2.1	Pitkäaikaistyöttömyyden riskitekijöitä	5
2.2	Työttömien ja pitkäaikaistyöttömien määrä	7
2.3	Pitkäaikaistyöttömyys Saarijärvellä	8
3	Kuntouttava työtoiminta	9
3.1	Aktivointisuunnitelma	10
3.2	Kuntouttava työtoiminta Saarijärvellä ja alueen työllisyystoimijat	11
4	Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen	14
5	Kuntouttavan työtoiminnan palvelujen laatu ja vaikutukset.....	16
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	18
7	Tutkimuksen toteuttaminen	19
7.1	Tutkimusmenetelmä	19
7.2	Aineiston keruu	20
7.3	Aineiston analyysi	21
8	Tulokset	23
8.1	Tutkittavien taustatiedot.....	23
8.2	Kuntouttavan työtoiminnan palveluiden vastaaminen asiakkaiden tarpeisiin	24
8.2.1	Kuntouttavan työtoiminnan palveluihin ohjautumisen syyt ja tavoitteet	24
8.2.2	Toiminnan laatu, sisältö ja odotukset	25
8.2.3	Työtoiminnan positiiviset kokemukset.....	25
8.3	Ohjaus jatkopolkujen suunnitteluun	26
8.3.1	Tavoitteiden huomioiminen ohjauksessa	27
8.3.2	Yksilöohjaus	27
8.3.3	Elämäntilanne, tulevaisuuden haaveet, toiveet ja tavoitteet	29

	2
8.3.4 Työllistymisen esteet ja mahdollisuudet	30
8.4 Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteet Kierrätyskeskuksessa	31
8.4.1 Kokemukset työtehtävistä	31
8.4.2 Toimintakyvyn ja elämähallinnan edistäminen ja ylläpito	32
8.4.3 Toiminnan hyödyt	33
8.4.4 Toiveet ja kehittämisideat	33
9 Pohdinta.....	36
9.1 Tulosten pohdinta	36
9.2 Tutkimusprosessin pohdintaa	44
9.3 Eettisyys ja luotettavuus	45
9.4 Jatkotutkimusaiheet	48
10 Johtopäätökset.....	49
Lähteet	52
Liitteet	58
Liite 1. Tutkittavien informointikirje.....	58
Liite 2. Suostumusasiakirja.....	59
Liite 3. Haastattelurunko.....	60
 Kuviot	
 Kuvio 1. Saarijärven yli vuoden työttömänä olleiden vuosikeskiarvot vuodesta 2009 alkaen (Vesisenaho 2020).....	8

1 Johdanto

YLEN uutisen 21.10.2020 mukaan ”Suomea odottaa kaikkien aikojen konkurssivyöry, kun koronan takia tehty suojakausi päättyy – jopa tuhansien konkurssihakemusten patouma purkautumassa helmikuussa.” (Panzar 2020.) Ennuste on pelottava. Työttömyys lisääntyy ja huoli työttömien ja pitkäaikaistyöttömien sijoittumisesta takaisin työelämään kasvaa edelleen.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään kuntouttavaan työtoimintaan. Se on lain ”Laki kuntouttavasta työtoiminnasta” mukaan järjestettävä sosiaalipalvelu, jolla pyritään vahvistamaan työllistymisen valmiuksia. Asiakkaalle räätälöidyn palvelun järjestämistä vastuussa ovat kunnat ja työvoimatoimistot. Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu elämänhallinnan parantamiseksi ja työllistymismahdollisuuksien lisäämiseksi niille henkilöille, jotka eivät työ- tai toimintakykynsä takia pysty osallistumaan julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön. (Kuntouttava työtoiminta n.d.) Toiminnan kesto sovi- taan yhdessä ja enimmillään se voi kestää kahden vuoden ajan (Kuntouttavan työtoiminnan arki 2019). Asiakas saa työmarkkinatuen lisäksi 9 euron kulukorvauksen työpäivästä (Toimeentuloturva 2020).

Tänä päivänä kuntouttava työtoiminta on ollut usein puheenaiheena mediassa. Kuntouttavaa työtoimintaa on kritisoitu kovin sanoin esimerkiksi kulukorvauksen pienuudesta, ja siitä ettei työjakso johda pysyvään työpaikkaan. Jokaiselle tehdään kuitenkin omat tavoitteet ja jollekin onnistumista on, että selviytyy kolmen kuukauden kuntouttavan työtoiminnan jaksosta. Tavoitteeseen pääsy voi olla sitä, että asiakkaan elämänhallinta paranee, arkirytmisi kohenee ja hänellä on mahdollisuus päästä työllistymistä edistäviin palveluihin. Parhaimmillaan kuntouttava työtoimintaa avaa uusia mahdollisuuksia. ”Paljon parjattu kuntouttava työtoiminta voi parhaimmillaan muuttaa elämän” (Tolpo 2017).

Saarijärvellä kuntouttavan työtoiminnan taloudellisia vaikutuksia on tutkittu vuonna 2018 Mikko Kesän ja Pekka Ylikojolan tekemällä selvityksellä ”Työllisyydenhoidon vaikutukset kuntatalouteen Saarijärvellä – kannattaako satsaukset?”. Nyt haluttiin saada asiakasnäkökulmaa toiminnan laadusta ja kehittämisestä. Tavoitteena oli haastattelututkimuksen kautta saada asiakkailta tietoa ja mielipiteitä, jotta kuntouttavaa

työtoimintaa Saarijärven Kierrätyskeskuksella voidaan kehittää. Kuntouttavaa työtoimintaa Kierrätyskeskuksessa on järjestetty vasta muutaman vuoden ajan ja tämänkin takia kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen koetaan tärkeäksi.

Toimeksiantajana opinnäytetyössä oli Saarijärven kaupungin työllisyyspalvelut. Mukana työn eri vaiheissa oli myös Perusturvaliikelaitos Saarikan kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja, jonka kautta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat pääosin ohjautuvat toiminnan pariin.

2 Pitkäaikaistyöttömyys

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan pitkäaikaistyötön on henkilö, joka on ollut työttömänä 12 kuukautta tai pidempään ja työttömyys on ollut yhtäjaksoista (Käsitteet n.d). Syyt pitkäaikaistyöttömyyden taustalla ovat moninaisia ja vaihtelevia. Yksittäisten henkilöiden työllistymisen mahdollisuuksissa on paljon vaihtelua. Joukossa on hyvin koulutettuja ja hyväkuntoisia henkilöitä, sekä myös työkyvyttömiä, joita ei ole työhallinnon keinoin mahdollista saada työelämään. (Huttunen, Laasonen, Leskelä, Manu, Rauhamaa, Ranta, Uusikylä, Vauhkonen & Valtakari 2018, 17.)

Huttusen ja muiden (2018) mukaan työttömyyden kesto ja työllistyminen ovat yhteydessä toisiinsa. Työllistyminen on sitä vaikeampaa mitä kauemmin työttömyys on jatkunut. Tilastojen perusteella, kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden aikana avoimille työmarkkinoille työllistyy työnhakijoista yli puolet. Työttömyyden kestäessä vuoden, noin neljännes työllistyy. Kahden vuoden jälkeen työllistymisprosentti on enää yhdeksän. (Huttunen ym. 2018, 17.)

Huttusen ja muiden (2018) mukaan erilaiset asiakasryhmät tarvitsevat varsin laajalaisesti monenlaisia palveluita, jotka liittyvät sosiaali- ja terveyspalveluihin ja rekrytointiin osaamisen kehittämisen lisänä. Monialaista tukea tarvitsevat erityisesti kaikkein vaikeimmin työllistyvät. Heillä tuki liittyy asumiseen, elämänhallintaan, toimeen-

tuloon, terveydentilaan, kuntoutumiseen, sekä tukeen työn löytymisessä. Heille palvelut rakennetaan yksilöllisesti, monialaista yhteistyötä tehden. (Huttunen ym. 2018, 17.)

Työttömyys tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Pitkäaikaistyöttömyys aiheuttaa yksilölle lisäksi erilaisia sosiaalisia ja hyvinvointiin liittyviä ongelmia, joiden kustannuksia ja vaikutuksia on vaikea mitata. (Huttunen ym. 2018, 17–18.)

2.1 Pitkäaikaistyöttömyyden riskitekijöitä

Työttömyydellä ja varsinkin pitkäaikaistyöttömyydellä voi olla monenlaisia haitallisia vaikutuksia muun muassa terveyteen ja hyvinvointiin ja työttömät ovatkin keskimääräistä sairaampia verrattuna työssä käyviin. Huono terveydentila ja mielenterveyden ongelmat lisäävät toisaalta myös riskiä työttömyyteen. Toimeentuloon työttömyys vaikuttaa selkeästi ja työttömyyden pitkittyessä riski köyhtymiseen kasvaa. Suuret kuolleisuuserot näkyvät työttömien ja työllisten välillä. (Työllisyys 2019.)

Maria Vaalavuo (2016) on omassa tutkimuksessaan "Health and (un)employment: the relationship" tullut samantyyppisiin johtopäätöksiin. Terveys ja työ ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa ja työttömien ihmisten terveydentila on usein huonompi kuin työllisten. Sairastaminen ennustaa työttömyyden lisääntymistä ja toisaalta työpaikkojen vähenemisellä on haitallisia vaikutuksia terveydelle. (Vaalavuo 2016, 1.)

Satu Lonkila (2020) on Pro gradu- tutkielmassaan kuvannut syitä, jotka ovat pitkäaikaistyöttömyyteen liittyviä riskitekijöitä nuorilla. Tutkielmassaan Lonkila toteaa, että Kokko ja Pulkkinen (1998) tutkimuksessaan todenneet pitkäaikaistyöttömyyden riskitekijöiksi lapsuusiän heikon itsehillinnän ja aggressiivisen käyttäytymisen. Lapsuusiän aggressiivinen käyttäytyminen ennakoi vaikeuksia sopeutumisessa koulunkäyntiin myöhemmällä iällä, mikä taas aiheuttaa heikkoa motivaatiota koulunkäyntiin ja sen kautta heikkoa koulumenestystä. (Lonkila 2020, 15.)

Terveydentila vaikuttaa Lonkilan mukaan työttömyyteen, koska työttömillä on usein heikompi fyysinen ja psyykinen terveys verrattuna työssäkäyviin. Työttömyydestä

johtuvat taloudelliset vaikeudet lisäävät Malmberg- Heimonen ym. (2003) mukaan psyykkisiä oireita ja lisää työttömyyden riskiä, toteaa Lonkila. Työt ovat usein jakautuneet sukupuolen mukaan, esimerkkinä naiset ovat perinteisesti hoitoalan töissä ja miehet teollisuudessa. Elinkeinorakenteen muutokset tapahtuvat eri aikoina eri aloilla ja sen vuoksi työttömyyden riski eri väestöryhmillä on erilainen, koska kysyntä ja tarjonta vaikuttavat työllistymisen mahdollisuuksiin, mainitsee Lonkila Parpon (2007) mukaisesti. (Lonkila 2020, 15.)

Satu Lonkila kirjoittaa yhtenä työttömyyden riskitekijöistä olevan puutteellisen tai heikon koulutuksen ja usein työttömyys kohdistuukin huonosti koulutettuun työikäiseen väestön osaan. Ammattitaito, kokemus ja sosiaaliset suhteet vaikuttavat työllistymiseen Parpon (2007) mukaan, mainitsee Lonkila. Työttömyys voidaan nähdä myös valintana, koska toimeentuloturva mahdollistaa sen. Yhdysvalloissa tämän on kuvattu Parpon (2007) mukaan, aiheuttavan riippuvuuskulttuuria, johon kuuluu työttömänä toimeentuloturvan varassa eläminen ja epäsosiaalisuus, kirjoittaa Lonkila. Työttömyys voi houkuttaa, jos työttömyysturva on lähes yhtä suuri kuin työstä saatava palkka. (Lonkila 2020, 16.)

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa (2011) mainitaan, että työllistymisen esteeksi muodostuivat myös Työ- ja elinkeinoministeriön sisäisen selvityksen (2009) mukaan noin neljäsosalla työttömistä oli jokin työllistymistä vaikeuttava asia. Näitä olivat vajaakuntoisuus, mielenterveysongelmat, sosiaaliset ongelmat, päihdeongelmat, motivaation puute, oppimisvaikeudet, ikä ja eläkehakuisuus. Näistä vajaakuntoisuus, sekä päihde- ja mielenterveysongelmat olivat motivaation puutteen kanssa suurin este työllistymiselle yli puolella vaikeasti työllistyvällä. Työllistymisen esteeksi koettiin myös elämäntilanteen erilaiset kriisit, esimerkiksi taloudelliset ongelmat. Läheisten hoitaminen mainittiin myös yhtenä työllistymistä vaikeuttavana seikkana. Tarkastuskertomuksessa mainitaan lisäksi, että Parpo (2007) omassa tutkimuksessaan, on selvittänyt työllistymisen vaikeuksia ja on todennut, että korkea ikä, alhainen koulutustaso ja yksin asuminen ovat yksilöllisiä syitä. (Juvonen & Vehkasalo 2011, 53-54.)

Syyt työttömyyteen ja työllistymisen vaikeuksiin ovat moninaiset. Työttömyyden pitkittyessä toivottomuus ja psyykkinen oireilu voivat lisääntyä, josta voi seurata oman itsensä aliarviointia ja ahdistuneisuutta. Työttömyys voi lannistaa ihmistä ja heikentää toimintakykyä ja aiheuttaa kiinnostuksen ja motivaation puutetta esimerkiksi kouluttautumiseen. Työttömyys pitkittyessään voi vaikuttaa ammattitaitoon ja heikentää osaamista, jolloin aliarviointi omiin taitoihin kasvaa. (Juvonen & Vehkasalo 2011, 54.)

Työttömyys vaikuttaa Robyn Maitozan (2018) artikkelissa ”Family challenges created by unemployment” mukaan usein haitallisesti myös työttömän lähipiiriin, puolisoon tai kumppaniin ja lapsiin. Työttömyydestä aiheutuu taloudellisia vaikutuksia ja stressiä, mitkä voivat vaikuttaa mielenterveyteen haitallisesti. Tämä voi näkyä erityisesti lapsilla ja vaikuttaa heidän kehitykseensä ja koulunkäyntiinsä. (Maitoza 2018.)

2.2 Työttömien ja pitkäaikaistyöttömien määrä

Kesäkuun lopussa 2020 työttömiä työnhakijoita koko Suomessa oli 416 900 henkilöä. Työttömyys on vuodessa samaan ajankohtaan verrattuna kasvanut 162 700 henkilöllä. Pitkäaikaistyöttömien, eli yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden määrä kyseisellä ajankohdalla oli 75 200, lisäystä edelliseen vuoteen 11 400 henkilöä. Miehiä oli 44 300 ja naisia 30 900. Yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden määrä oli 31 600, lisäystä edelliseen vuoteen 1000 henkilöä. (Työllisyyskatsaus 2020.)

Kevään – syksyn 2020 aikana maailmanlaajuinen koronaepidemia kuritti työpaikkoja aiheuttaen laajoja lomautuksia ja irtisanomisiakin. YLE uutisoi 27.5.2020, että työttömien määrä on kasvanut rajusti korona aikana edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta kaikissa Keski-Suomen kunnissa. Huhtikuun lopussa Keski-Suomessa työttömiä oli 60,2 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Uutisen mukaan eniten työttömiä työnhakijoita on Saarijärvellä ja vähiten Muuramessa. Palvelualat ovat koronapandemiasta kärsineet eniten. (Pallonen 2020.) Koronaepidemia jatkuu edelleen ja vaikuttaa jatkossakin työttömyystilastojen kasvamiseen palvelujen supistuessa.

2.3 Pitkäaikaistyöttömyys Saarijärvellä

Saarijärvellä oli heinäkuun 2020 lopussa kokonaistyövoimaa 3829 henkilöä, joista työttömiä työnhakijoita oli 738 henkilöä. Miehiä työttömistä työnhakijoista oli 354 ja naisia 384. Alle 20- vuotiaita 25 henkilöä, alle 25- vuotiaita 78 ja yli 50- vuotiaita 350 henkilöä. Saarijärvellä oli pitkäaikaistyöttömiä 173 henkeä ja avoimia työpaikkoja helmikuun lopussa 38 kappaletta. (Alueellinen taulukko 2020.)

Kuviossa 1. on nähtävissä yli vuoden työttömänä olleiden vuosikeskiarvot vuodesta 2009 lähtien. Vuonna 2020 ollaan pitkäaikaistyöttömyyden osalta lähellä vuotta 2011, josta pitkäaikaistyöttömyys alkoi kasvaa Saarijärvellä, ollen vuonna 2016 huipussaan. Saarijärven kaupungin työllisyyskoordinaattori Anna-Marja Tammisen mukaan työttömyys laski tästä kaupungin omilla työllistämistoimilla ja yhteistyöllä muiden työllisyystoimijoiden kanssa. Kaupunki kohdisti palkkatukityöllistämisen pitkään työttömänä olleisiin ja alle 30-vuotiaisiin. (Työttömyys alenee Saarijärvellä 2016.)

Kuvio 1. Saarijärven yli vuoden työttömänä olleiden vuosikeskiarvot vuodesta 2009 alkaen (Vesisenaho 2020)

3 Kuntouttava työtoiminta

Työttömyyden pitkittyessä, sosiaalihuollon palveluina järjestetään sosiaalisena kuntoutuksena kuntouttavaa työtoimintaa. Sosiaalihuoltolain 17 § määrittelee ”sosiaalisen kuntoutuksen tarkoittavan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.” Sosiaalisen kuntoutuksen muodot voivat olla selvittämistä sosiaaliseseen toimintakykyyn ja kuntoutustarpeeseen, neuvontaa ja ohjausta ja kuntoutuspalvelujen yhteensovittamista. Siihen kuuluu valmennus arjen asioihin, elämänhallinnan tukeminen, ryhmätoiminta, tuen antaminen sosiaalisiin suhteisiin ja muut asiakkaan sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Nuorilla sosiaalinen kuntoutus tukee heidän sijoittumistaan työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan ja ehkäisee niiden keskeyttämistä. (L 30.12.2014/1301. 17 §.)

Pitkään jatkunut työttömyys voi heikentää asiakkaan toimintakykyä ja elämänhallintaa. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on ehkäistä niiden syntymistä, vahvistaa hänen arjenhallintaansa, sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Juvonen-Posti, Lamminpää, Rajavaara, Suoyrjö & Tötterman 2016, 172.) Tavoitteena on myös auttaa asiakasta työllistymään, pääsemään koulutukseen tai työvoimapalveluihin (Aktivointisuunnitelma 2019).

Kunta on järjestämisvastuussa kuntouttavasta työtoiminnasta. Sitä on järjestettävä pitkään työttömänä olleille henkilöille, jotka saavat työmarkkinatukea tai toimeentulotukea, sekä henkilöille, joiden työ- ja toimintakyky rajoittaa heitä osallistumasta julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön (Kuntouttava työtoiminta n.d). Se voi järjestää sen itse tai tekemällä kirjallisen sopimuksen sen järjestämisestä toisen kunnan tai kuntayhtymän kanssa. Sopimus voidaan tehdä myös rekisteröityjen yhdistysten, säätiöiden, valtion virastojen tai uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Yrityksiltä kuntouttavaa työtoimintaa ei voi hankkia. (L 2.3.2001/189. 6 §.)

Kuntouttava työtoiminta on järjestettävä asiakkaan työssäkäyntialueella, mutta se voidaan sopia järjestettäväksi myös muualle asiakkaan suostumuksella. Työtoiminta

ei korvaa virka- tai työsuhhteessa tehtävää työtä, eikä työpaikka saa olla riippuvainen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan työosuudesta. Asiakkaan työpanosta ei saa käyttää taloudellisen voiton tavoitteluun. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen ja hankinta 2019.)

Suomessa oli kesäkuun lopussa 2020 määrällisesti kuntouttavassa työtoiminnassa 17 600 henkilöä. Osallistujista miehiä oli 10 200 ja naisia 7300. Vuonna 2019 samalla ajankohdalla heitä oli 5 900 henkilöä enemmän. (Työllisyyskatsaus 2020.) Keski-Suomessa kuntouttavassa työtoiminnassa oli heinäkuun 2020 lopussa 969 henkilöä (Palvelut 2020).

3.1 Aktivointisuunnitelma

Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan aktivointisuunnitelman tai monialaisen työllistymissuunnitelman kautta. Suunnitelma tehdään pitkään työttömänä olleelle henkilölle yhdessä asiakkaan, työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan kanssa. Se taho, kenen asiakas henkilö on, käynnistää aktivointisuunnitelman tekemisen. Suunnitelma laaditaan määräajaksi ja sen kesto sovitaan yhdessä. (Aktivointisuunnitelma 2019.)

Suunnitelman tekemistä ohjaa asiakkaan työ- ja toimintakyky ja palvelutarve. Niitä voidaan arvioida erilaisia toimintakykyä arvioivia mittareita apuna käyttäen. Arvioinnin tulosten perusteella asiakas ohjataan joko TE-palveluihin, kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun toimintakykyä edistävään toimintaan. (Aktivointisuunnitelma 2019.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kirjaamaan aktivointisuunnitelmaan seuraavat asiat: kuvauksen kuntouttavasta työtoiminnasta, järjestämispaikan, toiminnan keston sisältäen päivittäisen ja viikottaisen keston, jakson alkamisaikakohdan ja pituuden, muut tarjottavat palvelut, sekä kuntouttavan työtoiminnan vaikutusten arviointiajankohdan. (L 2.3.2001/189. 9 §.)

Asiakkaan palvelutarpeen muuttuessa, aktivointisuunnitelma päivitetään. Kuntouttavan työtoiminnan sisältyessä suunnitelmaan, vastuu sen tekemisestä on sosiaalitoimella. Suunnitelmaa on tarkasteltava 3 – 24 kuukauden välein. Aktivointisuunnitelman asiakastietojen käsittelyyn ja säilytykseen on omat ohjeensa. (Aktivointisuunnitelma 2019.)

3.2 Kuntouttava työtoiminta Saarijärvellä ja alueen työllisyystoimijat

Saarijärvellä aikuisten sosiaalihuoltopalveluiden kuntouttava työtoiminta tarkoittaa niitä toimenpiteitä, joilla edistetään pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan alle 25-vuotiaan, sekä työttömien 25 vuotta täyttäneiden työmarkkinatukeen oikeutettujen tai toimeentulotukea saavien henkilöiden työllistymistä. Toimenpiteet ovat kuntoutumista tukevia palveluita, koulutusta, sekä tuettua työllistymistä. Asiakkaille on tehty lain edellyttämät aktivointisuunnitelmat ja heille on nimetty vastaava sosiaalityöntekijä. Saarijärvellä maksuttomassa, kuntouttavassa työtoiminnassa on noin 160 henkilöä. (Tilaustaulukko Hyte 2020.)

Kuntouttavaa työtoimintaa on nykyisessä laajuudessaan Saarijärven Kierrätyskeskuksessa järjestetty vasta muutaman vuoden ajan. Aiemmin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat olivat Saarijärven kaupungin eri toimipaikoissa, työnjohtajien mukana. Nyt kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita on Kierrätyskeskuksessa, muutamia asiakkaita on Visio-säätiöllä ja kaupungin omissa yksiköissä. (Tamminen 2019).

Toiminta pitää sisällään mm. käsitöitä, ompelu- ja verhoilutöitä, puu- ja pihatöitä, huonekalujen kunnostusta, sekä Kierrätyskeskuksen toimintaa. Kuntouttavassa työtoiminnassa on mahdollisuus käydä kuntosalilla, sekä osallistua ruoanlaittoon. Työtoimintaa voidaan järjestää asiakkaalle myös muihin Saarijärven kaupungin työpisteisiin. Sisältöjen rakentamisessa otetaan huomioon osallistujan toiveet ja vahvuudet ja hänelle on nimetty omaohjaaja, joka on tukena toiminnassa. Henkilökohtaisessa, laaditussa suunnitelmassa, tavoitteet voivat olla päivärytmin ja fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisessa, päihteettömyyden tukemisessa, rohkeuden lisäämisessä

sosiaaliin tilanteisiin ja mielekkään tekemisen löytäminen kodin ulkopuolelle. Tavoitteita ovat lisäksi työ- ja opiskeluvalmiuksien lisääminen, tulevaisuudensuunnitelmat ja työ- ja toimintakyvyn arvioiminen. (Kuntouttava työtoiminta n.d.)

Saarijärvellä on useita työllisyyden hoidon parissa olevaa toimijaa.

Saarijärven kaupunki järjestää kuntouttavaa työtoimintaa eri paikoissa Saarijärvellä. Ne voivat sijaita kuntien ja Perusturvaliikelaitos Saarikan eri toimipisteissä, yhdistyksissä, säätiöissä ja seurakunnassa. Työtoiminta voi olla avustavia tehtäviä kiinteistönhoidossa, päiväkodeissa, vanhustyössä ja Kierrätyskeskuksessa, enintään neljänä päivänä viikossa. (Työllistymiseen on paljon vaihtoehtoja – ota meihin yhteyttä! n.d.)

Etsivä nuorisotyö auttaa alle 29-vuotiaita nuoria tukemalla heitä opiskelussa, ammatinvalinnassa, asumisessa ja monenlaisessa muussa elämään ja itsenäistymiseen liittyvässä asiassa. Tavoitteena on vahvistaa nuoren sosiaalista osallisuutta ja auttaa sitoutumaan johonkin pitkäkestoiseen toimintaan. Työskentely perustuu vapaaehtoisuuteen ja se on ohjausta ja keskustelua, sekä asioiden hoitamista ohjatusti. Yhteyttä voi ottaa nuori itse, tai hänen läheisensä. Palveluun voi ohjautua myös koulun, sosiaalitoimen tai TE-toimiston kautta. (Etsivä nuorisotyö n.d.)

Kuntouttavan työtoiminnan ohjaukseen Saarijärvellä, Saarikassa, kuuluu toiminnan järjestäminen, toteuttaminen ja seuranta. Tarkoituksena on edistää asiakkaiden psykososiaalista hyvinvointia ja ennaltaehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä toimintakykyä ja elämänhallintaa vahvistamalla. (Kuntouttavan työtoiminnan ohjaus, Saarijärvi n.d.)

Visio-säätiö tukee työllistymistä monin eri keinoin. Se järjestää kuntouttavaa työtoimintaa lähinnä työikäisille pitkäaikaistyöttömille sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Toimintaan kuuluu mm. työvalmennus, jota tehdään sekä yksilö-, että ryhmävalmennuksena. Asiakkaita tuetaan ja ohjataan yksilöllisesti työhön, koulutukseen ja kuntoutumiseen, sekä ammatillisen osaamisen ylläpitämiseen ja lisäämiseen. Visio-säätiöllä on kuntouttavan työtoiminnan lisäksi mahdollisuus eri mittaisiin työkokeiluihin, sosiaalisen kuntoutuksen jaksoihin sekä palkkatukityöhön alihankinnassa, jota tehdään eri yrityksiin. Toiminnassa pyritään selvittämään ja löytämään asiakkaille

realistiset jatkopolut. Tavoitteena on myös valmentautujien elämänhallintataitojen parantaminen, syrjäytymisen ehkäisy ja eriarvoisuuden vähentäminen. (Yksilöllistä työvalmennusta ja kuntoutusta n.d.)

Vuodesta 2002 toiminut Kehräkumppanit ry, aiemmin Saarijärven Monitoimikeskuksen kannatusyhdistys ry, on voittoa tavoittelematon yleishyödyllinen yhteisö. Tavoitteena on edistää pohjoisen Keski-Suomen pitäaikaistyöttömien työllistymistä ja aktivoimista, kehittää järjestöyhteistyötä ja tukea liikunta- ja harrastustoimintaa. (Kehrä työllistää 2019.) Tällä hetkellä menossa on OTE2-hanke, joka tarjoaa pitkään työttömänä olleille ja osa-työkykyisille henkilökohtaista tukea ja työllistymistä edistävän suunnitelman tekemistä. Asiakkaita työllistetään palkkatuella ulkopuolisiin työpaikkoihin, sekä järjestetään työkokeilua. Hankkeessa on myös koulutusta ja yrittäjävalmiuksien vahvistamista. (OTE2-hanke 2019.)

Saarijärven Työttömät ry on Työttömien Valtakunnallisen Yhteistoimintajärjestön jäsen, uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton toimija. Yhdistyksen tarkoituksena on toimia työttömyyden vähentämisen, toimeentulon parantamisen, sekä henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kohentamisen parissa. Yhdistys järjestää työttömille omaehtoista toimintaa, antaa neuvontapalveluja, järjestää erilaisia tilaisuuksia, harrastus-, opinto-, urheilu-, ja raittiustoimintaa. Yhdistys tekee myös aloitteita viranomaisille. Yhdistyksen jäseneksi voi liittyä 15 vuotta täyttänyt, työtön Suomen kansalainen. Työttömäksi katsotaan työtön työnhakija, lomautettu, lyhennettyä työaikaan tekevä, työllistymiskoulutuksessa oleva ja työllisyysvaroin määrääjäksi työllistetty henkilö. (Yhdistys n.d.)

OivaTyö toimii yhdeksän kunnan alueella; Kannonkoski, Karstula, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Pihtipudas, Saarijärvi, Viitasaari ja Perho. Se on voittoa tavoittelematon ja vuonna 2009 perustettu yhteistyössä Piispalan Nuorisokeskuksen ja Kannonkosken kunnan kanssa. Tavoitteena on eri ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien ihmisten työllistyminen ja motivoituneiden työntekijöiden ohjaaminen yrityksille, yhteisöille ja kotitalouksille. (OivaTyö Oy – official n.d.) OivaTyö tarjoaa rekrytointipalvelua yrityksille (Henkilöstöpalvelut n.d.) ja arjen apua ja kodintukipalveluja (Arjen apu-palvelut n.d.).

Saarijärven yrityspalvelut Oy (SSYP-Kehitys Oy) toimii aloittavien yrittäjien tukena ja osaamisen tiedottajana. Saarijärven Yrityspalvelut luo Saarijärvestä positiivista ja yrittäjämyönteistä mielikuvaa ja toimii verkostojen luojana. (Sijoitu Saarijärvelle n.d.)

4 Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta säättää 1 § niistä toimenpiteistä, joiden tavoitteena on parantaa työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön mahdollisuuksia työllistymiseen, osallistua koulutuksiin tai työ- ja elinkeinohallinnon tarjoamaan työllistymistä edistävään palveluun. Lakiin on sisällytetty säädökset toimenpiteisiin osallistuvan oikeuksista ja velvollisuuksista. (L 2.3.2001/189. 1 §.)

Kuntouttavan työtoiminnan sisältöä ja laatua on Hietalan, Lindbergin ja Rayn (2014) mukaan kehitettävä edelleen, koska tavoitteet kuntouttavasta työtoiminnasta eteenpäin siirtymisissä eivät ole lain voimaantulon jälkeen täyttyneet, vaikutusten ollen enemmän painottuneita elämänhallinnan kohenemiseen. Asiakasmäärät ovat myös vuositasolla lisääntyneet, asiakkaiden ollessa yhä enemmän ääripäitä edustavia, eri taustoista tulleita ja erilaisilla tavoitteilla olevia. Esiin on tullut tarve rakentaa palveluja niille asiakkaille, joille kerran viikossa, neljän tunnin ajan, osallistuminen on vaativaa. Asiakaskunnassa on samalla myös hyvin työkykyisiä henkilöitä. Sen vuoksi yksilöllisesti kohdennetut ja suunnatut palvelut ovat tarkoituksen mukaisia. Tämä voi aiheuttaa toimintaa järjestäville tahoille haasteita. (Hietala, Lindberg & Ray 2014, 3.)

Kustannukset kunnille kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vaihtelevat paljon Klemin (2013) tekemän Kuntakartoituksen mukaan. Haasteellista on kehittää määrää ja laatua samanaikaisesti. Kuntouttavasta työtoiminnasta eteenpäin siirtymisestä Klem mainitsee, että ei riitä, vaikka toiminta olisi hyvää, mutta jatkopolkuja ei olisi tarpeeksi tai ne eivät vastaisi asiakkaiden tarpeisiin. Kuntakartoituksen mukaan, vuonna 2012 yleisimmät siirtymät olivatkin takaisin peruspalvelujen asiakkaiksi. Siirtymiä oli myös työharjoitteluun, työkokeiluun ja työelämävalmennukseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkuutta jatkettiin lähes 40 prosentissa kartoitetuista kunnista. (Klem 2013, 51.)

Hyvä yhteistyö eri toimijoiden välillä, sekä useat toimijat kuntouttavan työtoiminnan järjestäjinä nähtiin hyvinä puolina Kuntakartoituksen mukaan. Näin asiakkaila oli mahdollisuus monipuolisiin ja yksilöllisesti suunniteltuihin työtehtäviin. Toimintaan suunnattuihin resursseihin oltiin osassa kuntia myös tyytyväisiä. Kehittämistä olisi siirtymävaihtoehtojen monipuolisuudessa, sekä myös aktivointisuunnitelmien tekemiseen varatuissa resursseissa. Kuntouttavan työtoiminnan paikkoja kaivattiin lisää monessa kunnassa ja enemmän henkilöstöä tekemään asiakkaille jatkosuunnitelmia. Yhteistyötä toivottiin enemmän päihde- ja mielenterveyspalvelujen kanssa, sekä lisää palvelun arviointia. (Klem 2013, 52.)

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto (2018) kartoitti kyselyllä alueensa kuntien kuntouttavan työtoiminnan tilannetta. Sen mukaan lain mukaiset kuntouttavan työtoiminnan peruseriaatteet olivat kunnossa, ja käytännön toteutus toimi pääsääntöisesti lain edellyttämällä tavalla. Kuntouttavan työtoiminnan palveluita pyritään kunnissa kyselytutkimuksen mukaan aktiivisesti kehittämään. (Tiedotteet 2018.)

Kehitettävää kyselyn perusteella löytyi. Vaihtelua oli kunnittain ja alueittain kehittämisen tarpeessa. Esiin tulleita epäkohtia löytyi henkilöstön koulutuksessa ja pätevyydessä, puutetta omatyöntekijästä ja palvelusta laadittavista päätöksistä. Toiminnassa oli asiakkaita eri taustoilla, vaikka laissa oli määrätty ensisijainen asiakasryhmä. Haastetta oli löytää asiakkaille sopivia työtoimintapaikkoja. Asiakkaat olivat moniongelmaisista terveydentilansa ja päihteiden käyttönsä takia, jonka vuoksi heidän toimintakykynsä kuntouttavaan työtoimintaan saattoi olla riittämätöntä. Asiakkaila oli kyselyn mukaan myös motivaation ja sitoutumisen puutetta, jolloin jatkopolkujen tarjoaminen oli haasteellista. Kyselyssä tuli esiin myös seikka, että kuntouttava työtoiminta tehotonta asiakkaan työllistymistä ajatellen. (Tiedotteet 2018.)

Heikki Hiilamo ja Päivi Mäntyneva (2018) ovat tutkimuksessaan ”Osallisuuden ja osallisuuden dynamiikka työtoiminnassa”, tutkineet kuntouttavan työtoiminnan osallisuutta asiakkaan näkökulmasta. He ovat tulleet johtopäätökseen, että ”kuntouttava työtoiminta on osallisuuden näkökulmasta ristiriitainen sosiaalipolitiikan instrumentti. Päätelmät ovat tältä osin samansuuntaiset aiempien tutkimusten valossa (esim. Karjalainen & Karjalainen 2010; Kotiranta 2008; Luhtasela 2009)”. Osallisuus

nähdään kuntouttavassa työtoiminnassa enemmän sosiaalisuudessa, kuin yhteiskunnallisessa osallisuudessa. Yleisen tiedon rinnalle tarvitaan tietoa osallistujien yksilöllisistä kokemuksista, niiden eroista, elämäntilanteista ja niistä syntyvistä mahdollisuuksista. Tarvitaan tietoa niistä asioista, mikä saa ihmiset toimimaan, jotta työtoimintaa voidaan suunnitella ja toteuttaa. Osallisuus voi vahvistua, kun lähdetään liikkeelle osallistujien omista vahvuuksista, kyvyistä ja arvostuksista ennalta määrättyjen toimintamallien sijaan kuntouttavassa työtoiminnassa. (Hiilamo & Mäntyneva 2018, 25-26.) Osallisuuden tukemisesta ja edistämisestä mainitsevat myös Blomgren ja Saikku (2019). He kuvaavat tutkimuksessaan sitä osallisuuden tukemiseksi, joka toteutuu silloin, kun asiakas otetaan mukaan omien palvelujensa suunnitteluun ilman ammattilaisen valmista mallia. (Blomgren & Saikku 2019, 5.)

Iris Sandelin (2014) on tutkinut kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden mielipiteitä toiminnan merkityksistä. Hänen tekemänsä kirjallisuuskatsauksen ”Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana”, tuloksista nousivat esiin toive taloudellisten etuuksien parantamisesta, paremmasta tiedottamisesta asiakkaille heidän oikeuksistaan ja palvelujärjestelmästä. Ohjausta toivottiin kehitettävän, sekä yksilöllisemmän palvelun kehittämistä ja mahdollistamista asiakkaille. Mielekkäämpiä työtehtäviä toivottiin tarjottavan työtoiminnassa. Asiakkaiden omat motivaattorit tulisi ottaa huomioon, kun siirtymä suunnitellaan ja mahdollistetaan, kuten myös huomioida rakenteelliset tekijät, esimerkiksi koulutus. Matalan tuottavuuden työpaikkoja tulisi lisätä. (Sandelin 2014, 5.)

5 Kuntouttavan työtoiminnan palvelujen laatu ja vaikutukset

Työpajatoiminnan vaikutuksia asiakkaiden elämäntilanteisiin on tärkeä jollain tavalla mitata, jotta saadaan näkyville sen tarve ja merkitys asiakkaalle ja palvelujärjestelmälle. Tähän tarkoitukseen yhtenä vaihtoehtona on kehitetty oma mittarinsa, Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari, jonka on kehittänyt Valtakunnallinen Työpajayhdistys (TPY) opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Sovari-mittarin kautta saadaan tietoa työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön vaikuttavuudesta alueellisesti, valtakun-

nallisesti ja organisaatiokohtaisesti. Sillä saadaan lisäksi tietoa asiakkaiden henkilökohtaisista kokemuksista. Mittari on otettu käyttöön alkuvuodesta 2016 ja loppuvuodesta mittari oli käytössä jo noin 130 työpajassa ja 120 etsivän nuorisotyön yksikössä. (Kinnunen & Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2016, 3.)

Sovari- tuloksen mukaan kuntouttavassa työtoiminnassa olevat ovat motivoituneita työpajatoimintaan ja kokevat yhteishengen työpajalla hyväksi. He kokevat kuitenkin huonommuutta muihin työpajalla oleviin valmentautujiin verrattuna. Suurin osa oli tyytyväinen tehtäviinsä. 2/3 koki itsensä tärkeäksi ryhmässä ja sai vertaistukea. He kokivat ohjauksen yhtä riittäväksi kuin työkokeilun asiakkaat. Sosiaalista vahvistumista on tullut arjen hallinnan asioissa ja ¾ koki edistyneensä opiskelu- ja työelämävalmiuksissaan. Itsetunnon ja elämänhallinnan vahvistumista on koettu ja tukea on saatu asiakkaiden mukaan ainakin melko riittävästi. Kyselyyn osallistuneista yli puolet oli miehiä ja vajaa puolet vastaajista oli iältään 20-24 -vuotiaita. 44 % oli yli 24-vuotiaita. Vastaajia oli 590, 74 eri työpajalta. (Kinnunen & Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2016, 16-17.)

Kykyviisari on yksi kuntouttavassa työtoiminnassa käytettävä, maksuton työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmä, joka on sopiva käytettäväksi myös tavoitteiden asetteluun ja palvelutarpeen arviointiin. Se on monipuolinen ja helppokäyttöinen kyselylomake, joka perustuu asiakkaan omaan arvioon tilanteestaan. Kykyviisarin kautta saa välittömästi suuntaa antavan arvion tilanteesta, jossa menetelmän kautta tulee nähtäväksi työ- ja toimintakyvyn vahvuudet, haasteet, sekä toimintakyvyssä tapahtuneet muutokset mittaukset toistettaessa. Sen kautta asiakkaan työ- ja toimintakyvyn haasteet on hyvä ottaa puheeksi. (Mikä on Kykyviisari? 2020.) Kykyviisari on käytössä Saarijärvellä muutamissa kuntouttavaa työtoimintaa järjestävissä paikoissa. Kierrätyskeskuksen kuntouttavassa työtoiminnassa se on asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa mukana. (Kauppinen 2020.)

Heikki Hiilamo ja Päivi Mäntyneva (2018) ovat todenneet, että osallisuus kuntouttavassa työtoiminnassa on mielekästä tekemistä ja arkisten asioiden oppimista. Asiakkaat / kuntoutujat tuntevat kuntouttavassa työtoiminnassa yhteenkuuluvuutta mui-

den kanssa ja arvostetuksi tulemisen kokemuksia. Heidän oma identiteettinsä vahvistuu ja he tulevat kuulluiksi tavoilla, jotka ovat heille luontaisia. Osallisuus kuntouttavassa työtoiminnassa parhaimmillaan vahvistaa heidän toimijuuttaan ja voimaannuttaa. Elämänhallinnan tunteet voimistuvat, kun he pystyvät vaikuttamaan itse omiin asioihinsa. Tulevaisuus nähdään positiivisempänä ja mahdollisuus sen suunnitteluun ja suunnitelmien tekemiseen kasvaa. (Hiilamo & Mäntyneva 2018, 24-26.)

Samalla kun kuntouttavassa työtoiminnassa nähdään paljon positiivisia vaikutuksia, myös negatiivista heidän tutkimuksensa mukaan esiintyy. Kaikki kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat eivät koe kuuluvansa joukkoon. Hiilamon ja Mäntynevan mukaan, Honneth (2012) kuvaa asiakkaiden kokemusta työtoiminnasta kontrollointina, joka vähentää kunnioituksen ja arvostuksen tunnetta. Hiilamon ja Mäntynevan tutkimuksessa tuli ilmi, että suurella joukolla osallistujista ei ole kuntoutustarvetta, vaan työtoiminta oli vain palkkatyön korvike. Toiminnassa on pitkäaikaistyöttömiä, joilla olisi mahdollisuus työllistyä avoimille työmarkkinoille. Joillekin työtoiminnasta muodostuu eräänlainen kierre, jolloin työttömyysjaksot ja aktivointitoimet vuorottelevat. He mainitsevat, että Harkon ja muiden (2012) mukaan kuntouttavassa työtoiminnassa on osallistujia, joille työtoiminta on merkityksellistä, koska heillä ei ole mahdollisuutta työllistyä heti, ilman kuntoutusta. (Hiilamo & Mäntyneva 2018, 24-26.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda toimeksiantajalle tietoa asiakkaan näkökulmasta kuntouttavan työtoiminnan palvelujen laadusta, sisällöistä ja kehittämisestä Saarijärvellä, jotta kuntouttavaa työtoimintaa voidaan kehittää edelleen vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin ja tavoitteisiin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden haastattelujen kautta tuottaa asiakaslähtöistä tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta ja palveluista Saarijärvellä, sekä saada kehittämisideoita toiminnan järjestäjille.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

- Miten kuntouttavan työtoiminnan palvelut ovat vastanneet asiakkaiden tarpeisiin?
- Millaista ohjausta asiakkaat kertovat saaneensa jatkopolkujensa suunnitteluun?
- Minkälaisia kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita asiakkaat tuovat esiin?

7 Tutkimuksen toteuttaminen

7.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimustapa on todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti kuvaava, tosiasioita paljastava ja painottuu selkeämmin ilmiöiden kuvailuun. Siinä tutkittavien ihmisten kokemukset, ajatukset ja tunteet ovat tutkimuskohteita. Laadullisessa tutkimuksessa haetaan tietoa kysymyksiin; millainen ja miten. Tutkimustapa on joustava, keskusteleva, havainnoiva ja tutkimussuunnitelmaa saatetaan muuttaa olosuhteiden muuttuessa ja mukaisesti. Aineiston hankinnassa käytetään laadullisia metodeja, kuten teemahaastatteluja, osallistuvaa havainnointia, ryhmähaastatteluja ja erilaisten tekstien diskursiivisia analyyseja. Tiedonhankinnan lisänä voidaan käyttää lomakkeita ja testejä. Tutkittava joukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, eli tutkimukseen osallistuvat liittyvät jollain tapaa oleellisesti tutkittavaan asiaan. (Hirsjärvi, Remes, Saja-vaara 2018, 160-161.)

Laadullinen tutkimus valittiin tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi sen vuoksi, koska aineisto koottiin ihmisiltä suoraan haastattelemalla keräten. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla oli toiminnasta ja miten he kuvailivat esimerkiksi jatkopolkujensa suunnittelua kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana. Lisäksi heiltä kerättiin kehittämisideoita kuntouttavan työtoiminnan palveluihin Saarijärven Kierrätyskeskuksessa.

Haastateltavien valinnassa käytettiin harkinnanvaraista otantaa. Haastateltavat, joita oli viisi, valittiin Kierrätyskeskuksen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista. Ohjaajat

olivat miettineet ennakolta tutkimukseen sopivat henkilöt, joita pyydettiin osallistumaan haastatteluun. Usealla heistä oli pitkäaikaistakin kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta, usealta eri kuntouttavan työtoiminnan jaksolta. He olivat otollisia haastateltavia toiminnan kehittämiskohteita ajatellen.

7.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu. Aineisto kerättiin yksilöhaastatteluina keskustelunomaisesti ja pohjana oli halutuista teemoista laadittu runko kysymyksineen (Liite 3). Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa käsiteltävät teemat on mietitty ja niiden lisäksi on tehty vielä lisäkysymyksiä. Kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset, vaikkakin kysymysten järjestystä voidaan vaihtaa. Tämä haastattelumenetelmä sopii silloin, kun halutaan tietoa tietyistä asioista, eikä keskustelua ole tarpeen laajentaa kovinkaan laajasti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemahaastattelu menetelmänä on joustava ja kysymysten muoto ja järjestys voivat vaihdella haastattelun edetessä. Haastattelun kulusta ja kysyttävien asioiden painotuksista riippuen, kysymyksiä voidaan tarkentaa. (Hirsjärvi ym. 2018, 208.)

Kyseinen haastattelumenetelmä valittiin tähän opinnäytetyöhön siksi, että keskustelun teemoja saatiin paremmin syvennettyä vapaamuotoisessa haastattelutilanteessa. Haastateltavat olivat erilaisista lähtökohdista kuntouttavaan työtoimintaan tulleita. Heillä oli jokaisella omat kokemuksensa, ja haastattelutilanteen eteneminen riippui siitä, mitä asioita he halusivat keskustelussa korostaa.

Haastattelut toteutettiin helmikuun 2020 aikana Saarijärven Kierrätyskeskuksella, Paavon Tuvan rauhallisissa, yksityisissä tiloissa. Aikaa kului kussakin haastattelussa reilusta puolesta tunnista tuntiin. Haastattelukysymysten pohjana oli toimeksiantajan ja kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan kanssa käydyt keskustelut ja toiveet kysymysten sisällöistä. Haastattelurunko oli aiemmin käyty läpi koehaastattelun kautta. Haastattelut nauhoitettiin puhelimen nauhurilla. Yksi haastateltavista ei halunnut haastatteluaan nauhoitettavan ja hänen kanssaan haastattelu toteutettiin kirjaamalla keskeiset asiat ylös.

Haastattelussa oli kolme teemaa, joissa jokaisessa useita alakysymyksiä, joilla aihetta tarpeen mukaan syvennettiin. Aluksi kartoitettiin nykyisen kuntouttavan työtoiminnan jakson kestoa, työpäivien määrää ja päivittäistä tuntimäärää, sekä aiempaa kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Ensimmäinen teema käsitteli kuntouttavan työtoiminnan palvelujen vastaamista haastateltavan tarpeisiin. Toisessa teemassa keskusteltiin ohjauksesta Kierrätyskeskuksessa, painopisteenä ohjaus jatkopolkujen suunnitteluun. Kolmas teema sisälsi kuntouttavan työtoiminnan kehittämistä Saarijärven Kierrätyskeskuksessa.

Haastateltavat olivat aktiivisia ja jokainen kertoi asioista omasta näkökulmastaan, kukin omalla tyylillään. Keskustelu oli avointa ja luottamuksellista. Kipeistäkin aiheista puhuttiin ja keskusteluista jäi positiivinen kuva.

Haastattelut litteroitiin sanatarkasti. Kirjoitettua ja tulostettua aineistoa kertyi yhteensä 27 sivua, fontilla 12 (calibri) ja 1,5 rivivälillä.

7.3 Aineiston analyysi

Kerättyä aineistoa voidaan analysoida monella eri tavalla ja tärkeää on valita sellainen analyysitapa, jolla saadaan selkeimmin vastauksia valittuihin tutkimuskysymyksiin. Laadullinen aineisto saattaa olla monenlaisessa muodossa. Haastattelut voivat olla nauhoitetut ja muu aineisto voi käsittää erilaisia, asiaan liittyviä dokumentteja. Aineisto on saatettava yhtenäiseen muotoon, jotta sitä voidaan käsitellä yhdellä kertaa. Aineiston käsittely sisältää litteroinnin eli nauhoitteen kirjoittamisen sanatarkasti tekstiksi, aineistojen yhteismitallistamisen, aineistoon perehtymisen, luokittelemisen ja tiivistämisen ennen aineiston tulkintaa. (Kananen 2015, 160.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan kuvata kolmivaiheisena prosessina, joka noudattaa seuraavaa kaavaa: Aineiston pelkistäminen eli redusointi on litteroinnin jälkeinen työvaihe, jolloin aineistoon perehdytään ja siitä karsitaan kaikki epäolennainen tekstiosa pois. Materiaalista joka jää, etsitään tutkimustehtävään liittyvät, oleelliset kohdat alleviivaten tai erilaisia värejä apuna käyttäen. Tämän jälkeen ne

pelkistetään kirjoittamalla. Redusoinnin jälkeen seuraa ryhmittely eli klusterointi. Se on näiden pelkistettyjen ilmausten ryhmittelyä. Samaa tarkoittavat asiat muodostavat alaluokkia, jotka otsikoidaan. Aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen on alaluokkien yhdistelyä yläluokiksi, joista muodostetaan pääluokkia. Luokat nimetään sisällön mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-126.)

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet pohjautuvat teoriaan ja ovat jo ”valmiina”. Aineistosta voi nousta myös uusia teemoja, joiden ryhmittelyä teoria ohjaa. Teoriaohjaava analyysi voi toteutua myös silloin, jos analyysi tehdään ensin aineistolähtöisesti, mutta analyysin lopussa havainnot liitetään teoriaan. (Leinonen 2018.)

Tämän opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmän pohjana oli teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka on yksi kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytettävistä aineiston analyysitavoista. Menetelmä sopii haastattelujen analysointiin, koska sen kautta saadaan tutkittavasta ilmiöstä tiivis kuvaus. Sitä käytetään litteroitujen aineistojen kuvaukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Opinnäytetyössä teoreettisena viitekehystenä käytettiin teoriaa pitkäaikaistyöttömyydestä, kuntouttavasta työtoiminnasta, kuntouttavan työtoiminnan kehittämisestä, kuntouttavan työtoiminnan palvelujen laadusta ja vaikutuksista.

Sisällönanalyysiin perehdyttiin, mutta päädyttiin tekemään analyysi soveltaen teoriaohjaavan sisällönanalyysin periaatteita ja käsittelemään haastateltavien vastauksia jo analyysivaiheessa. Teemahaastattelurunko oli koostettu tutkimuskysymyksittäin, joita oli kolme ja opinnäytetyön tulosten analyysi tehtiin tutkimuskysymysten mukaisesti. Litterointivaiheessa kaikkien haastateltavien vastaukset ryhmiteltiin kunkin tutkimuskysymyksen alle kokonaisuudeksi ja niistä muodostettiin synteesi, josta vastaukset nostettiin. Synteesiä tehdessä sovellettiin sisällönanalyysille tyypillistä luokittelua, jossa pelkistetyt ilmaukset luokiteltiin alaluokkiin, yläluokkiin ja pääluokkiin.

Litteroituun ja tulostettuun haastattelumateriaaliin perehdyttiin huolella. Siitä merkattiin eri väreillä alleviivaten oleelliset asiat, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin.

Markatut kohdat jaoteltiin allekkain eri teemojen mukaisesti sitä varten tehtyyn Word-taulukkoon. Alkuperäiset lauseet pelkistettiin, jonka jälkeen pelkistys eteni alaluokista yläluokkiin. Viimeinen luokittelu oli pääluokat, jotka teoriaohjaavassa sisälönanalyysissä osin muodostuivat opinnäytetyön teoreettisesta viitekehyksestä. Niitä olivat kuntouttava työtoiminta, kuntouttavan työtoiminnan palvelut, pitkäaikaistyötoimisuus, kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen, hyvinvoinnin ja elämänhallinnan muutokset, ohjaus kuntouttavassa työtoiminnassa, kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteet, työtehtävät kuntouttavassa työtoiminnassa, toimintakyvyn edistäminen ja ylläpito, ohjaus ja työ- ja toimintakyvyn kehittäminen. Taulukoista nostettiin pääluokkien käsitteitä tulososioita kuvaamaan. Haastatteluaineiston analyysin tulokset esitellään seuraavassa luvussa tutkimuskysymyksittäin.

8 Tulokset

8.1 Tutkittavien taustatiedot

Haastateltavat olivat olleet haastatteluhetkellä kuntouttavassa työtoiminnassa Saarijärven Kierrätyskeskuksessa ajallisesti puolesta vuodesta useampaan vuoteen. Keskimäärin jakso oli kestänyt vajaan vuoden. Työpäivien määrä oli kahdesta kolmeen päivää viikossa, 4 -6 tuntia päivässä. Muutama oli aloittanut jaksonsa kahdella työpäivällä, joita oli myöhemmin nostettu kolmeen päivään. Suurin osa haastateltavista oli ollut aiemminkin kuntouttavassa työtoiminnassa eri pituisilla jaksoilla. Muutamalla heistä oli kokemusta eri paikkakunnilla toimivista työtoiminnoista. Yksi haastateltavista oli ensimmäistä kertaa kuntouttavassa työtoiminnassa.

Työ- ja toimintakyvyn haasteina haastateltavilla oli pitkäaikaistyöttömyyttä, taloudellisia ongelmia, päihdetaustaa ja mielenterveysongelmista erimittaisia masennus- ja uupumusjaksoja. Ikää, perhesuhteita, koulutustaustaa ja työhistoriaa ei kysytty, koska katsottiin ettei niillä tiedoilla ole oleellista merkitystä tutkimuksen suorittamiseen ja tuloksiin.

Tulososiossa on useita haastateltavien suoria lainauksia kirjoitettujen vastauksien lisäksi, koska opinnäytetyössä haluttiin saada haastateltavien oma ääni asiakaslähtöisesti kuuluviin.

8.2 Kuntouttavan työtoiminnan palveluiden vastaaminen asiakkaiden tarpeisiin

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä käsiteltiin asiakkaiden mielipidettä ja tietoa siitä, miten kuntouttava työtoiminta oli vastannut heidän tarpeisiinsa. Miksi he ovat omasta mielestään kuntouttavassa työtoiminnassa, omat tavoitteet, kuntouttavan työtoiminnan laatu ja sisältö Kierrätyskeskuksessa, toiminnan hyöty ja merkitys asiakkaalle itselleen olivat asioita, joista keskusteltiin.

8.2.1 Kuntouttavan työtoiminnan palveluihin ohjautumisen syyt ja tavoitteet

Syyt, miksi kuntouttavassa työtoiminnassa oltiin ja miksi sinne hakeuduttiin asiakkaiden mukaan, olivat oma halu lähteä toimintaan, jotta elämään sisältyisi muutakin kotoa olemisen lisäksi. Haluttiin saada elämään sisältöä ja rakentaa arjen rutiineja toimivammiksi sekä ylläpitää niitä. Eristäytymisen ehkäisy, päihteettömyyden tukeminen ja kuntoutuminen yleensä olivat asioita, joita haastateltavat toivat esiin. Eräs asiakas kiteytti näin:

”Oon ees jossakin touhussa mukana.”

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet määritellään yhdessä asiakkaan kanssa palvelusopimuksessa, ennen jakson alkamista. Omat tavoitteet kuntouttavan työtoiminnan jaksoille olivat asiakkaille pääosin selvät. Yksi haastateltava ei kertomansa mukaan tiennyt omia tavoitteitaan tarkemmin, mutta totesi kumminkin:

”Kunhan jatkaa tätä näin. Menee päivät kerrallaan.”

Useimmilla kuntouttavan työtoiminnan jakson tavoitteet olivat arkirytmien ylläpidossa. Psykkisen ja fyysisen jaksamistason nostaminen oli pitkän sairaslomajakson jälkeinen tavoite. Kuntouttavan työtoiminnan yhtenä tavoitteena on ohjata asiakasta

eteenpäin ja yhden haastateltavan tavoitteena olikin oman kertomansa mukaan, etsiä hänelle vaihtoehtoja työttömyyden sijaan, kuten löytää mahdollinen työkokeilu-paikka tai työpaikka. Tavoitteina mainittiin myös päihitteettömyyden tukeminen ja tasapainoisen arjen mahdollistaminen.

8.2.2 Toiminnan laatu, sisältö ja odotukset

Haastateltavien mielestä toiminta oli pääasiassa hyvää, monipuolista ja siihen oli tullut jo rutiinia. Eräs haastateltava toivoi määrällisesti enemmän oikeata työtä.

”Mun mielestä saisi olla enemmän ihan oikeata tekemistä. Niin kuin tehtiin viime kesänä niitä... kauheat määrät. Siinä oli tekemistä. Siinä vierähti pitkä aika, kun tehtiin.”

Toimintaa kuvattiin rennoksi ja eräs haastateltava kertoi sen muuttuneen positiivisempaan suuntaan uusien työntekijöiden kautta.

”Ei tää ainakaan huonompaan suuntaan oo tossa menny, en kai mää täällä näin kauan ois roikkunu.”

Toiminta oli muutamalla haastateltavalla vastannut niitä ennakko-odotuksia, joita heillä oli ollut ennen työtoiminnan alkamista. Kuntouttavassa työtoiminnassa, muutamien haastateltavan mukaan, oli mahdollisuus vaikuttaa töiden sisältöihin ja mahdollisuus oli tehdä haluamiaan töitä. Odotuksia oli, ja yhdellä haastateltavalla oli ollut ennakkokuvitelma toiminnan ja työn suuremmasta määrästä. Kaikilla ei ennakko-odotuksia ollut, ja eräs heistä kertoi:

”Mä en koskaan lähde suurilla ennakko-odotuksilla mihinkään, että sen näkee sitten paikan päällä.”

8.2.3 Työtoiminnan positiiviset kokemukset

Kuntouttavasta työtoiminnasta oli jokaiselle haastateltavalle hyötyä. Tämä näkyi muun muassa virkeyden ja fyysisen jaksamisen lisääntymisenä ja psyykkisen puolen kohenemisena. Onnistumisen tunnetta toi jo lähteminen aamulla työtoimintaan kotoa olemisen sijaan. Eräs asiakas kertoi henkisen jaksamistasonsa noususta, jonka

vuoksi työtoiminnan päiviä oli voitu lisätä. Arkirytmii oli saatu muutaman haastattelun mukaan tasaisemmaksi ja nukkuminen oli parantunut. Työtoiminnan merkitys näkyi myös päihteiden käytön tasapainottamisessa.

”Onhan se. Päivärytmi tulee siinä. On se kumminkin, että ainakin kolme kertaa viikossa tulee lähettyä.”

Sosiaalisen elämän ja sosiaalisten kontaktien lisääntyminen oli haastateltavien mukaan suuressa osassa niistä hyödyistä, jota työtoiminta toi mukanaan.

”Se minkä mä nään suurimpana hyötynä on se, että vähän tekee muuta ja näkee muutakin. Se on se suurin hyöty, sosiaalinen elämä.”

Muutamalla haastateltavalla heidän kertomansa mukaan ei juurikaan muita sosiaalisia kontakteja tai ystäviä ollut, eivätkä he niitä kaivanneetkaan. Aiemmat kaverisuhteet olivat olleet laadultaan huonoja ja tämänhetkinen elämäntilanne oli todettu tällaisenaan nyt hyväksi. Toimintaan oli pääasiassa mukava lähteä, tosin vaihtelua siinäkin oli. Yhden haastateltavan sanoin:

” No kyllä näin pääpiirteittäin, yleensä, mutta onhan kaikilla ihmisillä semmosia päiviä, että ei prkl ei taas...”

Kuntouttava työtoiminta oli merkityksellistä ja vaikuttanut arkeen positiivisesti jokaisella haastateltavalla. Jollakin jonkin verran, mutta useimmille asiakkaille toiminnalla oli iso merkitys.

”Iso merkitys, ilman tätä en olisi lähtenyt mihinkään luultavasti.”

8.3 Ohjaus jatkopolkujen suunnitteluun

Toisessa tutkimuskysymyksessä käsiteltiin ohjausta työtoiminnassa, yksilöllisten tavoitteiden huomioon ottamista ohjauksessa, elämäntilannetta, tulevaisuuden toiveita, haaveita ja tavoitteita, tulevaisuuden tavoitteiden toteuttamista, eteenpäin menon esteitä ja työllistymismahdollisuuksia.

8.3.1 Tavoitteiden huomioiminen ohjauksessa

Yksilöllisten tavoitteiden huomioimisesta ohjauksessa oltiin montaa mieltä. Yhden haastateltavan mukaan tavoitteita ei kovinkaan paljon huomioitu ja hänen mielestään se vaatisi ehkä enemmän omaa aktiivisuutta. Kuitenkin hän totesi, että tavoitteita käytiin keskusteluissa läpi ja mietittiin jatkumahdollisuuksia. Yksi haastateltava kertoi, että hänen kohdallaan tavoite oli jaksamisen nostaminen ja työtoiminnassa tämä oli huomioitu hyvin ja hän sai toimia omien voimavarojensa mukaisesti.

Tässä kohdassa keskustelu ohjauksesta tutkimuksessa, ymmärrettiin luultavasti joidenkin kohdalla siten, että sillä tarkoitettiin pelkkää työnteon ohjausta työtoiminnassa. Tähän vastattiin, ettei mitään ohjausta tarvittu, eikä ohjeita haluttu, koska ne koettiin kiristykseenä.

”En tarvii mitään ohjeita. Jos mua ruvetaan kiristämään, se ei ole hyvä homma.”

Yhdellä haastateltavista harrastustoiminta oli seikka, joka hänen kuntoutumistaan vei eteenpäin. Tämä otettiin huomioon ohjauksessa ja asiakas sai kannustusta urheiluralleen. Yksi vastaaja kertoi, että henkilökohtaiset tavoitteet otettiin tosi hyvin huomioon. Eräs haastatelluista oli sitä mieltä, että tavoitteita oli hänen kohdallaan mietitty riittävästi, mutta ei kuitenkaan erityisen paljon. Hän kertoi olevansa itseohjautuva:

”Mä olen tuonut sen aika hyvin esille, että itte jatkoni kehitän, jos mielenkiintoa löytyy johonkin.”

8.3.2 Yksilöohjaus

Suurin osa haastateltavista kertoi saaneensa yksilöllistä ohjausta, eikä sitä haluttu enempää. Yksi asiakas sanoi, ettei henkilökohtausta ohjausta ollut saanut ja kertoi, ettei sitä halunnutkaan. Siitä ei hänen mielestään olisi mitään apua, koska ei omien sanojensa mukaan ollut mihinkään koulutuksiin jo ikänsäkään puolesta menossa. Jokin haastateltava korosti, että apua ja ohjausta sai halutessaan. Erään haastateltavan mukaan apua sai esimerkiksi asioiden hoitoon virastoissa ja näissä tilanteissa otettiin huomioon asiakkaan oma jaksaminen ja kannustettiin asioiden hoidossa.

”Kyllä sitten kun tarvitsen, uskon että saan yksilöllistä ohjausta. Ne on sen verran hyvät nuo vetäjät kumminkin.”

”Jos tarvii apua, sitä saa.”

”Kyllä varmasti apua löytyy, jos menisin pyytämään. Sitä saa sitten, jos välähtää joku päähän.”

Ohjausta koettiin tarvittavan enemmän siinä vaiheessa, kun elämän eteenpäin vieminen, jatkokoulutus ja työllistyminen olisivat psyykkisten voimavarojen lisääntymisen jälkeen ajankohtaisia. Yhden haastateltavan mukaan ohjaus olisi konkreettisia esimerkkejä niistä vaihtoehtoista, joihin olisi mahdollisuutta myöhemmin sijoittua.

Toiveista ohjauksen suhteen kysyttäessä, vastaukset olivat samansuuntaiset lähes jokaisella haastateltavalla. Erityisempiä toiveita ei ollut, eikä kohtaan vastattu mitään. Yksi haastateltava vetosi aiempaan vastaukseensa, jossa hän toivoi mahdollisia koulutusasioita käytävän. Eräs haastateltava totesi:

”No eipä oo nyt mitään, en nyt sano, että jättävät mut rauhaan, mutta kumminkin että pyydän apua sitten kun tarvitsen.”

Ohjaajien määrää pidettiin riittävänä ja sopivana, tosin yksi haastateltava toivoi, että ohjaajia voisi olla vielä yksi. Ohjaajiin ja heidän toimintaansa oltiin tyytyväisiä. Tilanetta yksi haastateltava kuvasi rennoksi, eikä ”sanomista” tai ”juoksuttamista” ollut. Nykyiset ohjaajat olivat muutaman haastateltavan mukaan:

”Niin kuin just sanoin, niin nyt on ihan parhaat.”

”Ei oo mitään moittimista. Ei oo muuta kuin että tuo henkilökunta on hyvä nytten. Ihan parasta mitä on nyt.”

”Ohjaajat ovat huipputyyppejä.”

8.3.3 Elämäntilanne, tulevaisuuden haaveet, toiveet ja tavoitteet

Tämänhetkisestä elämäntilanteesta ja suhtautumisesta siihen keskusteltiin lähinnä tyytyväisyyden osalta. Vastaukset olivat melko tyytymättömästä aika tyytyväiseen. Tyytyväinen tai todella tyytyväinen ei ollut kukaan.

”Melko tyytymätön, sanotaan tälle.”

”Mutta yleisesti ottaen aika hyvin menee.”

Koulutuksesta ja työpaikasta haaveiltiin. Oma, pieni talo, menestys urheilumaailmassa ja kirjallisuuden parissa olivat myös muutaman haastateltavan haaveissa ja toiveissa. Oman jaksamistason nousu oli toive, jonka jälkeen tulevaisuutta oli tarkoitus enemmän suunnitella.

Tavoitteita käytiin haastatteluissa läpi. Yksi haastateltava kertoi, ettei hänellä sen erikoisempia tavoitteita ole, hän elää vain päivän kerrallaan ja katsoo mitä elämä tuo tullessaan. Jatko-opiskelu tai oman yrityksen perustaminen nähtiin mahdollisena tulevaisuuden tavoitteena. Tavoitteet olivat realistisia ja yhden haastateltavan tavoitteena eteenpäin meno elämässä, toisen mainitessa päihteiden käytön vähentämisestä. Haastatteluissa tuli ilmi, että talousongelmista kärsittiin jonkun verran velkaantumisen takia. Tavoite olikin saada talouselämä kuntoon.

Tulevaisuuden suunnitelmien toteuttamisen mahdollisuudet nähtiin realistisena. Yksi haastateltava kertoi, ettei ole halua ole muuttaa paikkakunnalta pois, joten mahdollisuudet mitä on käytettävissä, ovat rajalliset. Eräs haastateltava sanoi, ettei tulevaisuuden suunnitelmia oikein osaa tehdä, vaan tulevaisuus näyttää sen mitä on tulossa. Tulevaisuuden suunnitelmien ja jatkopolkujen toteuttamiseen ei kuitenkaan pääasiassa nähty estettä, vaan koettiin että mahdollisuudet ovat hyvät, koska opiskeluakin pystyy suorittamaan etäopintoina. Erään haastateltavan sanoin:

”Sehän on itestä kiinni. Jatkaa samalla mallilla.”

Haastattelussa haluttiin saada tietoa siitä, mitä seikat voisivat estää asiakasta siirtymästä ”seuraavalle portaalle”. Tässä kohden vastauksissa nousi selkeästi esiin omien

voimavarojen ja jaksamisen puute. Kuvattiin olo yhden haastateltavan sanoin, ”jotenkin jumittuneeksi.” Muutama mainitsi masennuksen voimia vievänä ja esteenä oli myös yhden haastateltavan mukaan tietynlainen ihmisahdistus. Fyysinen este, esimerkiksi loukkaantuminen tai joku henkinen takaisku, sekä pelko perheenjäsenille tapahtuvista asioista mainittiin. Kuntouttavaan työtoimintaan oli totuttu arjen toimintana, eikä totuttua tilannetta tuntunut hyvältä muuttaa. Yksi haastateltava mainitsi:

*”Sopeutuminen taas johonkin uuteen tilanteeseen ei välttämättä aina-
kaan kuulosta oikein hyvältä. Se, että jos pitäis muuttaa kaikki elämänsä
toisen näköiseksi, voi tyssätä jo siihen sitten.”*

8.3.4 Työllistymisen esteet ja mahdollisuudet

Jokainen haastateltava näki oman työllistymismahdollisuutensa tällä hetkellä huonona tai hyvin huonona. Muutama haastateltavista kertoi suurimpana esteenä työllistymiselle henkisen väsymyksen ja jaksamisen yleensä. Huonona nähtiin myös sen vuoksi, ettei työllistymisessä ollut yhden haastateltavan mukaan ”mitään järkeä”, koska taloudelliset ongelmat ja velkataakka olivat taustalla. Työllistymisessä suurin osa palkasta menisi velkojen lyhentämiseen, haastateltava kertoi. Yksi haastateltava kertoi ammattitutkinnon puutteen hankaloittavan työllistymistä.

Erään haastateltavan mukaan mahdollisuus työllistymiseen on paikkakunnalla heikko. Sopivia työpaikkoja on hankala löytää, eivätkä yritykset palkkaa töihin, jos ei ole sopivaa koulutusta. Halua ei ole muuttaa paikkakunnalta pois. Hänen mukaansa:

”Ei täällä taida oikein töitä olla. Kyllä ne ilimaseks ottaa.”

Haastattelussa oli vielä kohta, jossa tiedusteltiin, mitä muita palveluita työllistymisen helpottamiseksi voisi vielä olla, kuntouttavan työtoiminnan, työkokeilun, koulutuskokeilun, työvoimakoulutuksen ja työnhakuvalmennuksen lisäksi. Tähän kohtaan ei osattu lisätä enää muuta, vaan todettiin listatun jo aika hyvin eri vaihtoehtoja.

8.4 Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteet

Kierrätyskeskuksessa

Kolmannella tutkimuskysymyksellä haluttiin selvittää mielipiteitä työtoiminnan työtehtävistä, niiden määrästä ja laadusta, sekä muista toiminnoista, kuten terveellisistä elintavoista, liikunnasta, elämänhallinnasta, sekä kuntouttavan työtoiminnan hyödyistä ja ideoista toiminnan kehittämiseksi.

8.4.1 Kokemukset työtehtävistä

Työtehtävät koettiin monipuolisiksi, mukaviksi ja vaihteleviksi. Mahdollisuus oli käyttää niissä omia vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita, esimerkiksi taiteellisuutta ja fyysistä voimaa. Erään haastateltavan mukaan työtehtävät olivat monipuolisempia kuin muissa kuntouttavissa työtoiminnoissa, joissa hän oli ollut mukana. Toivottiin tuottavan työn tekemistä, kuvaten sitä sanoin:

”Niin, että se on jollekin hyödyksi se meikäläisen työpanos. Mä oon kyllä vähän semmoinen, että työtä pitäis tehdä, mikä on vähän kuin tuottavaa.”

Töitä oli mahdollisuus myös omien voimavarojen mukaan valita, jota pidettiin hyvänä mahdollisuutena, kuten myös oma henkilökohtainen työ, jota oli mahdollisuus suunnitella. Muutama koki töiden laadun ja määrän sopivana, mutta toivottiin myös tehtävää työtä enemmän. Töiden sisältöä ja päivittäistä määrää pystyi omien vahvuuksien mukaan suunnittelemaan. Osa töistä koettiin turhiksi, tästä esimerkkinä harvointi ja ruuvien lajittelutyö.

Haastattelussa haettiin tietoa asiakkailta siitä, minkälaisia töitä he haluaisivat työtoiminnassa tehtävän. Vastauksissa nousivat esiin alihankintatyöt, ongelman ratkaisuun liittyvät työt, taiteellisuutta ja kädentaitoja vaativat työt, sekä monipuoliset fyysiset työt. Nykytilanteeseen oltiin kuitenkin pääasiassa tyytyväisiä ja työt mitä tällä hetkellä tehtiin, olivat mieluisia.

8.4.2 Toimintakyvyn ja elämähallinnan edistäminen ja ylläpito

Kuntouttavassa työtoiminnassa työnteon lisäksi oli myös muita toimintoja täydentämässä kokonaisuutta. Sieltä tehtiin säännöllisiä kuntosalikäyntejä, joita pidettiin haastateltavien mukaan mukavina ja hyvinä. Tähän vaikutti käyntien maksuttomuus ja tilanteiden sosiaalisuus. Yksi haastateltava kertoi, ettei kuntosalikäyntejä tulisi tehdä omalla ajalla. Uintimahdollisuus oli kuntosalin vaihtoehtona, jota pidettiin yhden haastateltavan mukaan *”loistavana.”* Kuntosalikäynneille ei ollut välttämätön osallistua ja tilalla oli mahdollisuus tehdä omia, yksilöllisiä työtehtäviä.

Liikunnan määrä ja laatu olivat yhtenä keskustelunaiheena haastatteluissa. Aiheesta nousi mietteitä, joiden mukaan liikuntaa ei ole tarve lisätä enempää työtoimintaan. Moni haastateltavista kulki työtoimintaan jalkaisin ja sen koettiin riittävän kuntosalikäyntien lisäksi, vaikkakin tässä kohdassa nousi yhdeltä haastateltavalta toive kuntosalikäyntien lisäämiselle. Työtoiminta koettiin työpaikkana ja eräs haastateltava totesikin:

”No eiköhän se liikkuminen tapahdu kaikkien omalla ajalla, että eikös tänne oo tultu tekemään töitä, eikä hyppäämään piiriä.”

Terveellisistä elintavoista, kuten fyysisestä kunnosta, terveyden hoidosta ja päihteettömyydestä haastateltavilla oli kertomansa mukaan jokaisella hyvät tiedot. Tietoa haettiin julkaisuista artikkeleita lukemalla ja internetin tarjontaa hyödyntämällä. Kierrätyskeskuksessa oli myös hyvät tietopaketit aiheista olemassa. Yksi haastateltava piti aiheiden käsittelyä hyvänä, koska lisätiedon saanti on hänen mukaansa aina tarpeellista. Valtaosassa mielipiteitä aiheiden käsittelyä työtoiminnassa ei tarvitse lisätä. Muuhun elämänhallintaan liittyvien, kuten taloudenhallintaan ja itsetuntoon kohdentuvien asioiden läpikäymistä työtoiminnan parissa koettiin tärkeäksi tarjota vain heille, jotka kokivat näissä asioissa apua tarvitsevan. Asiat miellettiin tärkeiksi ja tarpeellisiksi. Yhden haastateltavan mielestä kynnys hakea apua madaltuisi, jos psykologi kävisi työtoiminnassa esittäytymässä ja luennoimassa. Talousneuvontaa saa yhden haastateltavan mukaan muualtakin.

”Jotenkin se kuulostaa vieraalta työympäristössä. Pidetään ne yksityisasiat omana tietona ja käydään hoitamassa ne muualla.”

8.4.3 Toiminnan hyödyt

Tutkimuksessa käytiin läpi niitä asioita työtoiminnassa, joista voisi olla haastateltavalle hänen omasta mielestään hyötyä. Tulosten mukaan ne olivat muun muassa koulutusmahdollisuuksien läpikäymistä ja tietoa yrittäjyydestä. Tämä voisi erään haastateltavan mukaan antaa ideoita tulevaisuutta varten. Toiminnan monipuolisuus nähtiin hyödyllisenä asiakkaiden toimintakykyä ajatellen, kuten myös työn vaihtelevuus, joka mainittiin.

Sosiaalinen elämä, sosiaalisuuden vahvistuminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen ja ryhmään kuuluminen olivat kuntouttavan työtoiminnan parhaita puolia. Ohjaajat mainittiin tässäkin kohdassa positiivisesti. Viikoittainen ruokailumahdollisuus, ruoan valmistus ja ruokalistan suunnittelu nähtiin hyvänä tukena arjen rakentumiseen. Kuntouttava työtoiminta oli vaikuttanut positiivisesti psyykkisen toimintakyvyn vahvistumiseen ja herättänyt taiteellisuutta, joka mainittiin. Kuntosalimahdollisuus oli yhden haastateltavan mukaan parasta fyysisen aktiivisuuden, kuten myös sosiaalisuuden kautta. Työtoiminnassa sai yhden haastateltavan mukaan tehdä itsenäisesti työtehtäviä, joka koettiin hyvänä.

”Se on sitä, kun on niitä päiviä, että haluaa olla vähän ittekseen, siinä saa olla.”

8.4.4 Toiveet ja kehittämisideat

Haastateltavien toiveet ja kehittämisideat kohdistuivat lähinnä työtoiminnan sisältöjen kehittämiseen.

Toimintakyvyn edistämiseen ja ylläpitoon liittyen toivottiin enemmän tuottavan työn ja alihankintatöiden saamista työtoiminnan tehtäväksi. Näitä toivottiin myös siksi, että niiden uskottiin tuovan myös tuloja. Alihankintatöiden mahdollistamiseksi toivottiin parempia tiloja, jotka mahdollistaisivat esimerkiksi isojen puuntyöstökoneiden hankinnan. Työtoiminnasta oli aiemmin tehty tutustumisretki vastaavaan työtoimintapaikkaan, jossa oli ollut toimivat tilat, jollaisia myös Kierrätyskeskuksen työtoimintaan toivottiin. Tähän liittyen esitettiin kehittämisideana myös pakettiauton hankinta, joka mahdollistasi monipuolisempien työtehtävien tekemisen. Haastattelussa tuli ilmi, että työajoja tehtiin asiakkaiden omilla autoilla.

Naisten ja miesten töihin liittyviä ennakkokäsityksiä ja kykyä niiden tekemiseen ha-
luttiin poistaa. Tämä nousi haastattelussa esiin kerrottuna tapauksena, jossa naisten
työkykyä raskaampien töiden tekemisessä epäiltiin.

Toivottiin erilaisten työkalujen ja voimatyökalujen käytön opastusta ja kokeilua.
Haastateltava kertoi, että se poistaisi pelkoja, mitä voi liittyä erilaisiin työkaluihin ja
niiden käyttöön ja helpottaisi arkielämää työtoiminnan ulkopuolellakin. Työtoimin-
nassa toivottiin tehtävän monipuolisia työtehtäviä, koska erään haastateltavan mu-
kaan yksitoikkoinen työ ei kiinnosta.

*”Ei jotain ruuvia laittaa johonkin astioihin, niin ei hyvänen aika. Sen kun
laittavat, mää en koske.”*

Työtoiminnassa ohjaajilta toivottiin kannustusta siihen, että asiakkaat kokeilisivat
oman mukavuusalueensa ulkopuolisia töitä ja työtapoja. Tätä kautta voisi löytyä
uutta näkemystä ja kokemusta omaan toimintaan.

Työpaikkakäyntejä ja tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin muutama haastateltava toivoi
tehtävän. Se voisi avartaa heidän mukaansa niitä mahdollisuuksia mihin työtoimin-
nan jälkeen suunnata ja mitä silmällä pitäen tavoitteita asettaa. Tähän eivät kaikki
haastateltavat innostuneet ja tutustumiskäynnit olisikin tehtävä vain halukkaiden
kanssa.

*”Se että mikä funktio niillä on tälle firmalle tai siis meille ois, jos me käy-
dään kattomassa jotain paikkaa missä toiset näpertää vähän samoja
asioita, ei se nyt oikeen mitenkään suuremmin niinku ajatuksen tasolla
ainakaan herätä mitään riemunkiljahduksia.”*

Yhteistyötä voisi tehdä oppilaitosten kanssa erilaisissa projekteissa ja tehtävissä. Op-
pilaitosten kautta voisi saada edullisia palveluita, esimerkiksi parturi- kampaajakäyn-
tejä, kuten yksi haastateltava esitti.

Liikunta kuuluu Saarijärvellä kuntouttavan työtoiminnan aktiviteetteihin ja toiminta-
tapoihin. Kuntosalilla käydään talon ulkopuolella säännöllisesti ja sitä pidetään tär-

keänä sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn takia. Kehittämisehdotuksena tuli toive hankkia työtoiminnan tiloihin muutama kuntosalilaitte tai kokonainen kuntosalitila, jotta fyysistä kuntoa ja lihaskuntoa olisi mahdollista kehittää useamminkin. Tässä tapauksessa työtoiminnan tilojen uudelleen järjestelyä tulisi suunnitella. Tämän suunnittelussa ja rakentamisessa asiakkaat voisivat olla mukana.

Erilaisten retkien tekemistä useammin toivottiin, sekä luontoretkien tekemistä.

Luonto ympäristönä helpottaa asioista, esimerkiksi ihmissuhdeasioista ja elämän haasteista puhumista, kuten yksi haastateltavista sanoi. Hän esitti toiveen myös psykologin mukana olosta retkillä, jotta psykologi voisi ottaa keskusteluihin mukaan ammatillista näkemystä. Hemmottelupäivä oli toiveissa, jota oli aiemmin jo suunniteltu. Tämän suunnittelun voisi tehdä yhteistyössä asiakkaiden kanssa ja käyttää siinä niitä mahdollisia erityistaitoja, mitä asiakkailta voi olla. Työtoiminnan tiloissa voi suorittaa monenlaista taiteellista toimintaa ja kehitysideana olikin erilaisten tyylien ja menetelmien kokeilemista taiteen tekemisessä. Saarijärvellä on paljon taiteen tekijöitä, joiden kanssa yhteistyötä voisi tehdä.

Elämänhallinnan ohjaukseen liittyen, kehitysideoina haastattelussa tuli esiin eri ammattilaisten käyntien hyödyntämistä kuntouttavassa työtoiminnassa. Näitä olisivat haastateltavien mukaan esimerkiksi päihdetyöntekijä, psykologi ja fysioterapeutti, joiden tarjoamaa ammattitaitoa työtoiminnan asiakkaat voisivat hyödyntää. Joillakin asiakkailta saattaa olla taloudellisia ongelmia, joiden selvittämiseen ei ole apua vielä haettu. Talousneuvontaa suorittavan ammattilaisen käynti voisi madaltaa tuota kynnystä ja antaa uutta intoa asioiden hoitoon. Ammattilaisten vierailuja työtoimintaan on varmasti ollutkin, mutta käyntien uusiminen on kannatettavaa, koska asiakaskunta vaihtuu työtoiminnassa usein. Kaikki haastateltavat eivät olleet käyntien kannalla ja niitä olisikin järjestettävä vain halukkaille. Kannatettavaa olisi ottaa asiakkaat mahdollisimman paljon toimintojen suunnitteluun ja tekemiseen mukaan, jotta heidän omat ideansa pääsisivät tietoisuuteen ja sitä kautta nostaisivat itseluottamuksen ja positiivisuuden tunteita heidän omiin taitoihinsa.

Kehittämisehdotuksena tutkimuksessa tuotiin esiin työilmapiiriä ja vuorovaikutusta parantavat mahdollisuudet ja menetelmät osastojen välillä. Työilmapiirin kehittäminen yleensäkin kaikilla työpaikoilla on oleellisessa osassa, johon on hyvä kiinnittää huomiota.

9 Pohdinta

9.1 Tulosten pohdinta

Tässä opinnäytetyössä haettiin vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka koskivat kuntouttavan työtoiminnan palvelujen vastaamista asiakkaiden tarpeisiin Saarijärvellä, ohjausta työtoiminnassa, sekä niitä kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita Kierrätyskeskuksessa, joita asiakkaat toivat esiin.

Kuntouttavan työtoiminnan palvelut ja asiakkaiden tarpeet

Tutkimuksessa tuli ilmi, että asiakkaat kokivat työtoiminnan tärkeäksi elämän sisällön rakentajaksi. Toiminnassa oltiin sekä omasta halusta, jotta elämässä olisi muutakin sisältöä työttömyyden sijaan, että toimenpiteeseen ohjautuneena aktivointisuunnitelman kautta. Kuntouttava työtoiminta tukee arjen rakentumista, sisältäen kuntouttavan elementin muun muassa päihteettömyyden tukemisessa ja sosiaalisuuden mahdollistajana. Tavoitteet olivatkin Saarijärvellä kuntouttavan työtoiminnan kierrätyskeskuksen asiakkailla useimmiten arkirytmien ylläpidossa, päihteettömyyden tukemisessa ja henkisten voimavarojen kartuttamisessa. Haastateltavat kokivat saaneensa näihin tukea ja ohjausta. Asiakkaiden tavoitteet ja voimavarat otettiin toiminnassa huomioon ja sisältöjä suunniteltiin niiden mukaan. Työtoiminnassa oli mahdollisuus tehdä haluamiaan töitä, jota pidettiin hyvänä asiana. Töitä pystyi myös valitsemaan ja suunnittelemaan, joka tuki heidän osallisuuttaan ja tasavertaisuuttaan muiden asiakkaiden, sekä ohjaajien kanssa.

Hieman toisen tyyppisiin tuloksiin on tullut Sandelin (2014) tekemässään kirjallisuuskatsauksessaan. Hänen mukaansa asiakkaiden ääntä ei aina kuunneltu aktivointisuunnitelmaa laadittaessa, eikä vaihtoehtoja tarjottu niin, että asiakkaalla olisi ollut mahdollisuus valita. Asiakkaiden tarpeet ovat hyvin moninaiset, eikä työtoiminta ole kaikille se sopivin vaihtoehto. Kirjallisuuskatsauksessa tuli ilmi, että tarpeiden huomiointi ottaminen ei vaikuta toteutuvan. Sen vuoksi palvelua olisi kehitettävä henkilökohtaisemmaksi, jotta toiveet olisi mahdollista ottaa paremmin huomioon esimerkiksi työtehtävien suunnittelussa. Kuntouttavan työtoiminnan laajentaminen esimerkiksi yrityksiin toisi monipuolisempia työtehtäviä, jotka olisivat palkkatyöhön verrattavia. (Sandelin 2014, 20.) Toive tuottavan työn tekemisestä tuli ilmi myös tässä opinäytetyössä. Tämä tuli esiin haastateltavilla, jotka olivat tehneet aiemmin palkkatyötä, ja kokivat työtoiminnan lähinnä työpaikaksi.

Kuntouttavalla työtoiminnassa mukana olo oli tuonut jokaiselle haastateltavalle monenlaista hyötyä. Suurimmiksi hyödyiksi tutkimuksessa tulivat esiin sosiaalisuus ja sosiaaliset suhteet, joita työtoiminnassa sai. Usealla asiakkaalla ei ollut juurikaan muita sosiaalisia kontakteja. Syitä siihen oli muutamia. Aiemmat tuttavuudet olivat tuoneet ongelmia mukanaan ja oli katsottu kuntoutumisen puolesta paremmaksi olla pitämättä yhteyttä entisiin kavereihin. Tämä vaati luonteen lujuutta ja siihen työtoiminnan arkirutiinien ylläpito toi vahvuutta. Henkinen väsymys, masennus ja uupumus veivät voimia ja saattoi olla, ettei ystävyssuhteiden ylläpitoon ollut enää voimavaroja. Asiakkaat olivat toisilleen vertaistukena, koska ongelmat olivat usein samansuuntaisia. Sosiaalisuuden tukeminen voi olla yhtenä tavoitteena kuntouttavassa työtoiminnassa ja tämän toteutuminen nousikin tutkimuksessa hyvin esiin.

Kuntouttava työtoiminta oli hyvin merkityksellistä useimmille haastateltaville. Samantyyppisiin tuloksiin on tullut Ronja Viinikainen opinnäytetyössään (2019), jossa on tutkittu kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden mielipiteitä toiminnasta Pieksämäellä. Hänen tutkimuksessaan nousi esiin kuntouttavan työtoiminnan merkityksellisyys sosiaalisen kanssakäymisen ja elämänhallinnan osalta. Kuntouttavaa työtoimintaa pidettiin tärkeänä palveluna. Itsearvostus nousi, koska asiakkaat saivat vaikuttaa tekemiseen itse. He kokivat myös niitä tunteita, mitä työssäkäyvät kokevat. (Viinikainen 2019, 28.)

Vallitsevassa työttömyystilanteessa pitkäaikaistyöttömän tai vaikeasti työllistyvän ei ole useinkaan mahdollista työllistyä. Palkkatyön vaihtoehtoja ei välttämättä ole, eikä pitkäaikaistyöttömän elämäntilanne aina mahdollista työllistymistä ollenkaan. Silloin tavoitteet keskittyvät enemmän hyvinvointiin, elämänhallintaan ja itsetunnon vahvistumiseen. Tässä tilanteessa työttömän aktivointiin liittyvää työllistymisen tavoite on Ketolan, Eran & Moilasen (2018) mukaan ristiriitainen. Se luo paineita pitkään työttömänä olleille henkilöille, koska työmarkkinoilla työntekijöiltä edellytetään sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja, erityisosaamista ja yrittäjyyden vaatimuksia. (Ketola, Era & Moilanen 2018, 292.)

Opinnäytetyössä tuli esiin muutamalla haastateltavalla psyykkisten voimavarojen kartuttaminen työtoiminnan yhtenä tavoitteena. Tämä on ensisijainen tavoite, jonka jälkeen työelämään tai koulutukseen siirtymistä voidaan alkaa suunnitella. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaan tilanne katsotaan kokonaisvaltaisesti ja siihen tulosten mukaan Saarijärvellä keskitytään.

Ohjaus jatkopolkujen suunnitteluun

”Kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan työssä korostuu hetkessä oleminen”, kirjoittaa Tanja Turtiainen (2016), kun hän kuvaa artikkelissaan Miia Säkkinen kuntouttavan työtoiminnan työharjoittelujaksoa Sosionomiopinnoissaan. Säkkinen mukaan työtoiminnassa puhumisella on iso sija, eikä tekeminen ole pääasia, vaan yhteisöllisyys ja sosiaalisuus. Asiakkaat ovat eri taustoista tulleita ja Säkkinen on havainnut, että ohjaajilta tarvitaan laajaa osaamista, jotta tunnistaa ne haasteet mitä asiakkailla on. Hän on huomannut, että haasteet ovat pääasiassa arjessa selviytymistä ja tavoitteet ovat niiden mukaan. Hän kertoo, että tärkeintä on tukea asiakasta tässä hetkessä, kannustaen ja positiivista ja sallivaa ilmapiiriä rakentaen. Miia on huomannut harjoittelunsa aikana, että ohjaajalla on suuri merkitys ja kuvaa sitä palapelin kokoamisena. Hän nostaa esille ajatuksen, että ohjaajan pitää saada jokainen osallistumaan muutenkin kuin fyysisesti paikalla olemalla. Motivoimisella toimintaan on iso rooli ja tehokkuusajattelu on tässä työssä unohdettava. (Turtiainen 2016.)

Artikkelissa on hyvin kuvattu niitä ohjaajalta vaadittavia ominaisuuksia, joita kuntouttavassa työtoiminnassa tarvitaan. Tässä opinnäytetyössä nousivat voimakkaina esiin

sosiaalisuuden kokemukset, kuten myös Turtiaisen artikkelissa. Sosiaalisuus ja sosiaaliset kontaktit ovat työtoiminnan perustaa. Mielestäni ohjaus, ohjaajan työote ja persoona ovat merkityksellisessä osassa asiakkaiden toimintaan motivoimisessa, kuten myös jatkosuunnitelmia tehtäessä. Ohjaajalla on oltava vahvat vuorovaikutustaidot, ryhmänohjaustaitoja ja ammattitaitoa inhimilliseen yksilöohjaukseen. Ohjaajan on tunnettava myös ajantasainen palvelujärjestelmä ja lainsäädäntö, jotta hän osaa ohjata asiakasta eteenpäin. Aina tilanne ei etene ja jokainen asiakas on vastuussa itse omista valinnoistaan, joita on kunnioitettava. Ohjaajan on voitava kestää myös pettymyksen tunteita. Moniammatillinen verkostotyö kuuluu ohjaajien toimintatapoihin ja yhteistyötä tehdään eri ammattiryhmien kesken laajasti, jotta asiakkaan elämän kokonaistilanne tulee kartoitettua ja palvelut mitä tarvitaan, ovat oikein kohdennettuja.

Saarijärvellä kuntouttavan työtoiminnan ohjaajiin ja heidän työtapaansa oltiin hyvin tyytyväisiä. He olivat erään haastateltavan mukaan rentoja ja rempseitä, mutta ei kuitenkaan liian tiukkoja. Se teki ilmapiirin haastateltavan mukaan vapaammaksi toiminnalle. Tavoitteita, joita työtoiminnan jaksolle asiakkaille asetettiin, käytiin haastateltavien mukaan pääasiassa läpi ja toimintaa suunniteltiin yksilötasolla niiden mukaan. Työote oli kannustava ja jokainen otettiin tasavertaisena ja yksilöllisesti huomioon. Asiakkaat kuvasivat ilmapiiriä rennoksi ja vapaaksi, mutta ohjaajalta vaaditaan kuitenkin tietynlaista ohjaajuutta, jämäkkyyttäkin, jotta asetettuihin tavoitteisiin päästäisiin.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla, niin kuin meillä jokaisella muillakin, on haaveita ja tavoitteita. Ne voivat joskus olla epärealistisia käytössä oleviin taitoihin tai mahdollisuuksiin liittyen. Ohjaajalla on oltava taitoa silloin kartoittaa ja tarjota tilalle vaihtoehtoja, jotka olisivat realistisempia vallitsevaan tilanteeseen ja joihin olisi mahdollista esimerkiksi koulutuksen kautta päästä. Asiakkaan innostuessa asiasta, tilaisuuteen kannattaa heti tarttua ja viedä asiaa eteenpäin.

Työtoiminnassa Saarijärvellä asiakkaat pääsevät suunnittelemaan toimintaa ja työtehtäviä yhdessä ohjaajien kanssa. Tähän on laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista maininta, että kuntouttavan työtoiminnan järjestäjien on otettava huomioon asiakkaiden toivomukset, itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. On

mahdollistettava asiakkaiden osallistuminen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. (L 22.9.2000/812. 8 §.)

Hallitus on tehnyt esityksen HE 13/2020 vp eduskunnalle kuntouttavan työtoiminnan lain muuttamiseksi, jossa muun muassa kuntouttavan työtoiminnan sisältöä tarkennetaan järjestämisen ja tuottamisen lisäksi. Ehdotuksessa mainitaan, että työtoiminnan asiakkaalle voidaan hankkia tukea ja ohjausta myös tätä palvelua järjestävältä yritykseltä, mutta kuntouttavaa työtoimintaa ei edelleenkään voi hankkia kokonaisuudessaan yritykseltä, vaan kunta on vastuussa sen järjestämisestä. Kuntouttavasta työtoiminnasta on kirjattava suunnitelmaan työtoiminnan tavoite ja henkilölle annettava tuki ja ohjaus. Kuntouttavan työtoiminnan palveluihin voisi kuulua yksilö- ja ryhmämuotoista toimintaa, jota olisi mahdollista toteuttaa erilaisissa toimintaympäristöissä. Tuesta, ohjauksesta ja valmennuksen ohjaustavasta, joita voi toteuttaa sekä henkilökohtaisesti, että ryhmämuotoisesti tai yhdistettynä muihin palveluihin, on säännöksessä maininta. Jotta palvelu kohdentuisi oikein, kunnan olisi huolehdittava henkilön työ- ja toimintakyvyn perusteellisesta arvioinnista moniammatillista tiimiä hyödyntäen. Lain ehdotetaan tulevan voimaan vuoden 2021 alusta ja aktivointisuunnitelmat olisi päivitettävä kesäkuuhun mennessä. (Kiuru & Marin 2020.)

Kuntoutuksen uudistamiskomitean (2017) Ehdotus 35: ”Lainsäädäntöä uudistettaessa arvioidaan yhdyspinnat kasvupalvelujen sekä ammatillisen kuntoutuksen ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kanssa. Painopistettä siirretään työtoiminnasta yksilöllisempään työelämään tähtäävään valmennukseen.” (Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017, 64.)

Kuntouttavan työtoiminnan yhtenä tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen. Usein päämääränä on työllistyminen ja tavoitteet tehdään sitä ajatellen.

Sosiaali-, ja terveystalvetuissa, kuten esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa erilaisten toimintakykyarvioiden tekeminen asiakkaille on tärkeää, jotta tavoitteiden asettelu ja niiden seuraaminen on mahdollista. Arvioinnin kautta tuetaan asiakkaan toimijuutta, voimavaroja ja vahvuuksia. Arviointi on aina asiakaslähtöistä ja tavoite tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa on hyvä

tehdä verkostoyhteistyötä, joka tuo mahdolliseen tukitarpeeseen lisää näkökulmia. (Sainio & Salminen 2016, 206-207.)

Tutkimuksessa selvitettiin asiakkaiden mielipidettä omasta työllistymismahdollisuudesta. Tuloksissa tuli esiin, että jokainen haastateltava näki sen tällä hetkellä huonona. Esteeksi mainittiin psyykkisten voimavarojen vähäisyys ja jaksamistason mataluus. Työllistyminen vaihtoehtona nähtiin tarkoituksettomana velkataakan takia, koska palkkatulo menisi velkojen lyhentämiseen. Myös ammattitutkinnon puute nähtiin esteenä. Ei ollut myöskään halukkuutta muuttaa paikkakunnalta työn perässä pois.

Samantyyppisiä tuloksia on Miia Behmin (2016) Pro gradu- tutkielmassa, joka käsitteli pitkäaikaistyöttömän koettuja työllistymisen esteitä ja elämänhallintaa tukevia tekijöitä. Hänen tutkimuksessaan työllistymisen esteiksi olivat nousseet puutteelliset työnhakuresurssit, joka tarkoitti työpaikkojen ja osaamisen kohtaamattomuutta, sekä puutteelliset työnhakutaidot. Nähtiin vaikeutta yhdistää työ ja perhe-elämä, esimerkiksi epäsäännöllisten työaikojen takia. Terveystilan muuttuminen mainittiin, jonka takia on esimerkiksi jouduttu luopumaan aiemmasta ammatista. Saatettiin omata tiettytyyppistä kunnianhimoa, joka rajasi joitakin matalan osaamistason työpaikkoja pois, jonka takia työttömyys pitkittyi. Behmin tutkimuksessa nousi esiin haastateltavien kertomana, jatkuva kilpailu avoimista työpaikoista, joita hakevat niin pitkäaikaistyöttömät kuin muutkin työnhakijat. Hänen tutkimuksessaan oli myös sama havainto, että paikkakunnalta muuttoon suhtauduttiin kielteisesti. Perhe ja muu sosiaalinen verkosto omalla paikkakunnalla kannattelee pitkäaikaistyöttömän arkea ja elämää. (Behm 2016, 66-69.)

Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita

Saarijärvellä työtoiminta nykyisissä tiloissa on ollut vasta lyhyen aikaa ja toiminnan kehittäminen on ajankohtaista. Kehittämisideoiden kerääminen asiakkailta itseltään oli tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena. Jokainen haastateltava toi kehittämisideoita, jotka koskivat lähinnä toiminnan sisältöjä.

Työtehtävät kuntouttavassa työtoiminnassa Kierrätyskeskuksella koettiin mieluisiksi ja koska niitä oli mahdollisuus suunnitella ja valita, asiakaslähtöisyys toteutui hyvin. Toivottiin enemmän tuottavan työn tekemistä, jotta tulisi tuloja ja asiakkaat kokisivat tekemänsä työn tarpeelliseksi, joka hyödyttäisi heitä itseään ja sitä ympäristöä mihin työ tehdään. Käytössä olevat tilat ovat hyvät, mutta rajalliset esimerkiksi tietyn tyyppisiin suurikokoisiin ja erilaisia työkoneita vaativiin töihin, joita alihankintatöinä toivottiin saatavan. Yhtenä kehittämiskohteena olivatkin paremmat tilat.

Työtoiminnassa oli viikoittain lisäksi muuta toimintaa työnteon lisänä. Ne tukivat asiakkaiden tavoitteita arjen rakentajina ja toivat fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyötyä. Keskusteluissa tuli ilmi, ettei välttämättä ollut muita sosiaalisia kontakteja kuin ne, mitä kuntouttavassa työtoiminnassa sai. Työtoiminta toi yhteenkuuluvuutta ja ryhmähenkeä muiden kanssa. Ryhmätoimintaa ei haastatteluissa kuitenkaan otettu esille erillisenä, toivottavana toimintona. Työtoiminnan sosiaalisuus oli mainittu useassa kohdassa haastatteluissa yhtenä kuntouttavan työtoiminnan parhaista puolista.

Työtehtävät olivat laadultaan moninaisia. Oli tullut tunne, että tehtävät jaettiin ”naisten ja miesten töihin” ja tähän toivottiin korjausta. Halukkailta olisi hyvä kysyä toiveita ja suostumusta esimerkiksi raskaampien fyysisten töiden tekemiseen. Kehittämisehdotuksena tuli esiin myös kannustaminen ja mahdollisuuksien järjestäminen erilaisten työkalujen käytön opastamiseen, kokeiluun ja käyttöön, joka madaltaisi kynnystä niiden käyttöön arkielämässäkin. Yhteistyön tekeminen oppilaitosten ja työpaikkojen kanssa voisi ehkäistä niiden ahdistuksien ja pelkojen syntymistä, mitä voi liittyä uusien tilanteiden kokemiseen. Yhteistyön kautta uudet ajatukset ja tulevaisuuden näkymät voisivat avautua paremmin.

Liikunnan harrastamisen mahdollisuus on työtoiminnassa asiakkaiden mielestä hyvä asia, koska haastattelujen perusteella monikaan heistä ei sitä harrasta vapaa-ajallaan. Asiakkaat kulkevat pääosin jalkaisin työtoimintaan ja aktiivisuus liikkumiseen näkyy sitä kautta. Monipuolisen liikunnan lisääminen tuo halukkaille vaihtelua työtoiminnan päiviin ja toimii esittelyinä niihin vaihtoehtoihin mitä paikkakunnalla on.

Luontoretkien tekemistä oli toivottu ja niiden tekeminen on kannatettavaa, koska erään haastateltavan mukaan luontoympäristössä tapahtuva keskustelu on avoimempaa ja on helpompaa puhua monenlaisista asioista ja ongelmista. Luontoympäristöjen hyvinvointivaikutuksia on tutkittu paljon ja niiden mukaan mieliala kohenee ja sitoutuminen liikunnan harrastamiseen on parempaa ulkona. Puutarhaterapian kautta on todettu ahdistuneisuuden, stressin ja masennusoireiden helpottamista. Eri-tyisesti tilanteissa, joissa kommunikaatio ja vuorovaikutus on haasteellista, luontoavusteisuus on hyvä menetelmä kommunikaation kehittämiseen. Sosiaalisessa kuntoutuksessa luontoa voidaan käyttää toiminnan tukena monin tavoin. (Voimaa ja hoi-vaa luonnosta 2020.)

Erilaisten teemapäivien, tutkimuksessa esimerkkinä mainittu hemmottelupäivä, järjestämistä toivottiin. Näitä varmasti työtoiminnassa monenlaisia on järjestettykin ja järjestetään edelleen. Asiakasosallisuus toteutuu hyvin ja asiakkaat saavat järjestelyissä mukana ollessaan toteuttaa omia ideoitaan suunnittelussa. Yhteistyön tekemistä muiden asiakkaiden sekä yhteistyökumppaneiden kanssa tulee harjoitettua samalla.

Työtoimintaan toivottiin vierailukäyntejä eri ammattiryhmien edustajilta. Näitä olisivat päihdetyöntekijä, psykologi, sekä fysioterapeutti, jotka tutkimuksessa mainittiin. Jotkut asiakkaat kokivat työtoiminnan enemmän työpaikaksi, eikä sinne toivottu sosi-aali- tai terveysalan ammattilaisten käyntejä tehtävän. Käynnit olisikin suunnattava heille, jotka kokevat sen tarpeelliseksi.

Elisa Oksanen (2016) on omassa opinnäytetyössään myös tutkinut asiakkaiden kehittämisajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Hänen tutkimuksessaan nousi toiminnan kehittämistä ajatellen toive työtoimintajärjestelmän yksinkertaistamisesta. Järjestelmä koettiin pirstaleiseksi, joka haittasi sekavuudellaan esimerkiksi raha-asioissa. Yhteistyötä kaivattiin enemmän tehtävän eri toimijoiden välillä. Oksasen tutkimuksessa esiin tuli toive jatkosuunnittelun keskustelujen käymisestä aiemmin ja määrällisesti useammin, jos asiakas kuntoutui ennakoitua aiemmin. (Oksanen 2016, 37-38).

Henkisen tuen tarve nousi Anneli Janssonin (2014) tutkimuksessa ”Asiakkaalla langat omissa käsissään läpi kuntouttavan työtoiminnan” esiin, varsinkin siinä vaiheessa, kun asiakas oli lopettamassa kuntouttavan työtoiminnan jaksoaan. Tukea tarvitaan etenkin silloin, kun jakson päättyminen ei ole heidän oma toiveensa. Siirtymävaiheeseen tarvitaan myös taloudellista tukea. Jansson mainitsee tutkimuksessaan, että työtoiminnan tulisi olla asiakkaalle vain välivaihe, eikä se voi olla ainoa tavoite. Lähellä eläkeikää, työtoiminta kuitenkin voidaan sopia yhdessä asiakkaan kanssa, asiakkaan viimeiseksi tavoitteeksi. (Jansson 2014, 61.)

Oksasen tutkimuksessa useamman henkilön toivottiin aloittavan kuntouttavan työtoiminnan samanaikaisesti, jotta jakson aloittavat saisivat toisistaan tukea aloitusvaiheeseen. Perehdytysvaihe voitaisiin jakaa useammalle päivälle, jotta asiat painautuisivat paremmin mieleen. Hänen tutkimuksessaan toivottiin lisäksi työnohjaajien toimintaan enemmän selkeyttä ja organisointia. (Oksanen 2016, 37-38.) Oksasen tutkimuksen kehittämisideat ovat mielenkiintoiset ja käyttökelpoiset vastaaviin työtoimintapaikoihin. Tällaisenaan kehittämisideat eivät tässä opinnäytetyössä tulleet esille, mutta ideat ovat hyvät ja toimivat myös muihin yksiköihin.

Saarijärvellä kuntouttava työtoiminta on hyvin vaikuttavaa. Se tuli ilmi Mikko Kesän ja Pekka Ylikojolan (2018) raportin ”Työllisyydenhoidon vaikutukset kuntatalouteen Saarijärvellä – kannattaako satsaukset?” mukaan. Sitä selittää palvelutuotanto, joka on Saarijärvellä hyvin kustannustehokasta. Saarijärven työllisyyspalvelukokonaisuus on riittävän laaja ja kunnan kohderyhmiin hyvin kohdentuva. (Kesä & Ylikojola 2018, 14.)

9.2 Tutkimusprosessin pohdintaa

Tutkimuksessa saatiin vastauksia haluttuihin asioihin. Kysymysten muotoiluun olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota ja ne olisivat voineet olla vielä tarkempia, jotta ne olisivat olleet haastateltaville helpommin ymmärrettäviä ja selkeämpiä. Joitakin kysymyksiä tarkennettiin haastattelun aikana, mutta haastattelija ei kuitenkaan pyrkinyt selittämään niitä, koska se olisi voinut viedä vastauksia tiettyyn suuntaan. Yksi

kysymys jätettiin muutaman haastattelun jälkeen kokonaan haastattelurungosta pois, koska se oli laaja ja ehkä vaikeasti ymmärrettävä.

Mielenkiintoisia aiheita rajattiin kysymyksistä pois, koska haastattelu olisi laajentunut liiaksi. Nyt keskityttiin vain haluttuihin asioihin. Haastattelukysymyksiä olisi voinut olla esimerkiksi työnhausta, asiakkaiden työelämään liittyvistä vahvuuksista ja omista vahvuuksista, itsearvostuksesta ja sen kehittämisestä. Haastattelukysymykset tulivat haastateltavien tietoon vasta haastattelutilanteessa ja yksi haastateltavista toivoikin, että kysymykset olisi ollut hyvä tietää etukäteen, jotta vastauksiin olisi voinut valmistautua. Tätä opinnäytetyön tekijä mietti ennen tutkimuksen tekemistä, mutta päätyi menetelmään, jossa kysymykset tulivat haastateltavien tietoon vasta haastattelutilanteessa. Asiakkaille ei haluttu aiheuttaa ennakolta ylimääräistä jännitystä, joka olisi voinut liittyä haastattelutilanteeseen. Ajallisesti haastattelut suunniteltiin tehtäväksi aamupäivällä, jotta asiakkaat ovat paikalla ja virkeitä sen tekemiseen.

Tutkimus olisi ollut palvelevampi, jos haastateltavia olisi ollut enemmän. Toimeksiantajan toive aluksi oli, että tutkimus tehtäisiin Webropol-lomakkeella kaikille kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille, ja näin ollen olisi kvantitatiivinen tutkimus. Laadulliseen tutkimukseen päädyttiin, jotta aiheeseen voitiin perehtyä syvällisemmin ja se rajasi haastateltavien määrää. Tuloksia saatiin ja niitä voidaan hyödyntää työtoimintaa suunniteltaessa.

9.3 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä noudatettiin ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisiä periaatteita, jotka ovat jaettuna kolmeen osa-alueeseen: Tutkittavan *itseääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen, sekä yksityisyys ja tietosuoja*. (Kuula 2011, 231.) Tässä opinnäytetyössä näitä periaatteita noudatettiin huolella.

Tutkittavien *itseääräämisoikeus* toteutui sillä, että osallistuminen haastatteluun oli vapaaehtoista, pohjautuen mahdollisuuteen lopettaa haastattelu kesken niin halu-

nessaan. Tutkittavilta kysyttiin suostumus tutkimukseen sekä suullisena, että kirjallisena. Tutkittaville annettiin ennakolta tietoa tutkimuksesta, jossa kerrottiin mitä siihen osallistuminen konkreettisesti tarkoitti, esimerkiksi tutkimukseen kuluva aika, aihe, tutkimuksen toteutustapa, saadun aineiston käyttötarkoitus, aineiston säilyttäminen ja jatkokäyttö, sekä esiin nousseisiin kysymyksiin vastaaminen. Kirjallinen esitelykirje aiheesta oli esillä kuntoutuksen työtoiminnan tiloissa, kaikkien luettavissa, usean viikon ajan. Opinnäytetyön tekijä kävi kahtena päivänä Kierrätyskeskuksen tiloissa esittäytymässä asiakkaille ja kertomassa opinnäytetyöstä.

Vahingoittamisen välttäminen pitää sisällään mm. henkisten haittojen välttämisen. Tähän kuului haastateltavien kunnioittava ja arvostava kohtelu, joka näkyi haastateltajan taidoissa lukea haastateltaviensa sanattomiakin viestejä, esimerkiksi vireystilan muutoksissa tai haluttomuudessa jatkaa keskustelua. Tutkijan on vältettävä julkaisuissaan mahdollisesti tutkittavalle tulevaa haittaa tekemällä tutkimus tasapuolisesti ja huolellisesti (Kuula 2011, 231).

Yksityisyyden suoja ja tietosuoja ovat tärkeitä tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkimuksessa noudatettiin tutkittavien yksityisten ja luottamuksellisten tietojen salassapitovelvollisuutta. Opinnäytetyöhön ei tarvinnut tehdä erillistä opinnäytetyön liiteaineiston salassapitosopimusta, vaan toimeksiantajan kanssa tehtiin ennakolta Saarijärven kaupungin oma vaitiolositoumus. Saarijärven kaupungilta ei tarvinnut hankkia tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemiseen. Asiasta keskusteltiin toimeksiantajan kanssa, jonka kautta tieto tutkimusluvan tarpeettomuudesta saatiin. Opinnäytetyötä varten tehtiin Tutkittavien informointikirje (Liite 1.) ja Suostumuslomake (Liite 2.)

Tietosuoja tässä opinnäytetyössä tarkoitti saadun aineiston huolellista suojaamista ja säilyttämistä. Materiaalin säilyttämiseen, hävittämiseen ja jatkokäyttöön oli tehtävä suunnitelma. Tutkimusaineistoa ei käytetty muuhun kuin tähän opinnäytetyöhön, eikä saatua tietoa julkaistu tai luovutettu millekään ulkopuoliselle taholle. Saatua aineisto ja litteroitu materiaali hävitettiin heti opinnäytetyön valmistuttua. Tutkimuksessa noudatettiin tutkittavien osalta täyttä anonymiteettiä, eli kaikki mahdollinen materiaali ja tieto poistettiin, mistä haastateltavat voitaisiin tunnistaa. (Kuula 2011,

231-245.) Haastateltavien alkuperäisiä mielipiteitä tulososiossa on, mutta tunnisteet on jätetty anonymiteetin vuoksi laittamatta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereitä ovat Kanasen (2015) mukaan *luotettavuus/totuudellisuus, siirrettävyys, riippuvuus, vahvistettavuus ja saturaatio*. Opinnäytetyön *luotettavuutta* lisää tutkimusaineiston huolellinen ja tarkka dokumentointi. Luotettavuus opinnäytetyössä tarkoittaa sitä, että myös muiden tutkijoiden pitäisi tulla aineistoa tarkastelemalla samaan johtopäätökseen. *Siirrettävyys* on tulosten mahdollinen siirrettävyys vastaaviin tilanteisiin. Se on tarkka työtapo annettaessa riittävästi tietoa tutkittavista ja siitä ympäristöstä, josta tutkimus tehtiin. *Riippuvuus* ja laadullisuus ovat merkityksiltään hyvin lähellä toisiaan, ja riippuvuus tarkoittaa tutkimustulosten oikeaa esitystä aineistosta. Tutkija varmistaa, että tutkimustulokset vastaavat siihen osallistuneiden näkemyksiä ja mielipiteitä. Tutkimuksen *vahvistettavuus* tarkoittaa sitä, että haastattelun kohderyhmää oleva henkilö arvioi tutkimuksen tuotoksen ja vahvistaa sen. Se tarkoittaa myös koko tutkimusprosessin kirjaamista, jotta toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua. *Saturaatio* tutkimuksessa on uusien haastateltavien mukaan ottoa, jotta saadaan uusia näkökulmia asiaan. Saturaatio saavutetaan siinä vaiheessa, kun vastaukset alkavat toistaa itseään. (Kananen 2015, 352-355.)

Opinnäytetyön eri työvaiheet tehtiin huolella ja luottamuksellisesti. Taustateorian aineistoksi pyrittiin valitsemaan materiaalia, joka ei ollut viittä vuotta vanhempaa, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Materiaalin luotettavuutta varmistettiin sillä, että se oli hankittu luotettavista lähteistä ja sisälsi myös aiempaa tutkimustietoa. Viittaukset suoritettiin asianmukaisesti.

Haastateltavien valinnassa tutkimukseen käytettiin harkinnanvaraista otantaa (judgment sampling), joka tarkoittaa sitä, että siihen valittiin ne henkilöt, joiden ajateltiin tietävän tutkittavasta asiasta eniten. Valittu otantamenetelmä tuottaa luotettavampaa tietoa, kuin menetelmässä, jossa haastateltavat valitaan sattumanvaraisesti (mukavuusotanta, convenience sample), mutta saatuja tuloksia ei voida kuitenkaan yleistää koko perusjoukkoa koskevaksi. (Kananen 2015, 271-272.) Ohjaajat valitsivat haastateltavat, koska heillä oli käsitys siitä, ketkä heistä olisivat otollisimpia haastateltavia.

Valittu ryhmä oli sopiva sekä sanallisesti, että mielipiteidensä perusteella, mutta monia hyviä mielipiteitä todennäköisesti jäi saamatta, koska haastattelun ulkopuolelle jäi paljon asiakkaita.

Haastateltaville kerrottiin avoimesti opinnäytetyöhön liittyvistä seikoista ennakoon muutamalla tutustumiskäynnillä ja haastattelun aikana. Haastattelut suoritettiin rauhallisessa paikassa ja haastattelutilanteeseen pyrittiin luomaan luotettava, avoin, rento ja luonteva tunnelma. Opinnäytetyön tekijä haastattelijan roolissa toimi neutraalisti, eikä pyrkinyt vaikuttamaan mitenkään haastateltavien vastauksiin. Litterointi ja aineiston analyysi tehtiin huolella. Litterointi suoritettiin viimeistään seuraavana päivänä haastatteluista. Tulokset kirjattiin rehellisesti ja totuudenmukaisesti.

Tulokset olisivat luotettavammat, jos haastattelussa olisi ollut enemmän osallistujia. Koska haastateltavien määrä oli pieni, tulokset eivät ole yleistettävissä. Tutkimuksen kautta saatiin vastauksia kuitenkin tutkimuskysymyksiin. Tulokset ovat haastateltavien subjektiivisia, henkilökohtaisia kokemuksia, eikä niitä voi yleistää yleisiksi mielipiteiksi.

Opinnäytetyön tekijällä ei ollut aiempia sidoksia Saarijärven kaupungin kuntouttavan työtoiminnan Kierrätyskeskuksen toimintaan, mutta oli aiemmalla työharjoittelujaksollaan käynyt tutustumassa paikkaan.

9.4 Jatkotutkimusaiheet

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kuuleminen on tärkeää työtoiminnan asiakaslähtöisen kehittämisen kannalta ja asiakkaiden mukaan otto työtoiminnan suunnitteluvaiheisiin lisää heidän osallisuuttaan ja tasavertaisuuttaan. Toimintaa kehitettäessä olisi mielenkiintoista tutkia vielä tarkemmin kuntouttavassa työtoiminnassa olevien ensikertalaisten ajatuksia toiminnasta ja kuinka he kokevat sen. Onko se heille rangaistus vai mahdollisuus ja kuinka he sijoittuvat työtoimintajakson jälkeen.

Motivaation luominen asiakkaille siirtymävaiheiden toteutumiseen on tärkeää ja jatkotutkimuksena voisi etsiä, tutkia ja kehittää niitä motivaatiokeinoja, joilla asiakkaiden tilannetta voidaan edistää ja jotka he itse kertovat toimivan.

Mielenkiintoista olisi tutkia myös ammattilaisten ajatuksia aiheesta, tehdä jatkoseurantaa kuntouttavan työtoiminnan lopettaneista ja heidän sijoittumisestaan eteenpäin, sekä niistä hyödyistä mitä asiakkaat saivat kuntouttavan työtoiminnan jakson päätyttyä.

10 Johtopäätökset

Tulosten perusteella voidaan todeta, että kuntouttava työtoiminta Kierrätyskeskuksella Saarijärvellä on asiakkaiden haastattelujen perusteella monipuolista, tavoitteellista ja yksilön tarpeita huomioivaa. Ohjaajien työote on inhimillinen, kannustava ja asiakkaat tasavertaisesti kohtaava. Työtehtävät suunnitellaan yhdessä asiakkaiden kanssa heidän voimavaransa ja erityistaitonsa huomioiden. Työtoiminnan kehittämisen on asiakaslähtöistä ja kohdentuu asiakkailta kerättyjen kehittämisideoiden mukaan pääasiassa päivittäisten toimintojen sisältöjen kehittämiseen.

Tutkimustuloksista voidaan todeta, että tavoitteet kuntouttavan työtoiminnan jaksolle olivat asiakkaille pääosin selvät. Toimintaa suunniteltiin yksilötasolla niihin pohjautuen. Tavoitteet liittyivät useimmiten jaksamistason nostoon, arkirytmien ylläpitoon ja päihteettömyyden tukemiseen. Ennakko-odotuksia työtoiminnan jaksolle ei yleensä ollut, mutta työmäärän oletettiin olevan suurempaa. Tutkimustulosten perusteella työn sisältöön ja määrään pystyi vaikuttamaan. Kuntouttavasta työtoiminnasta oli jokaiselle haastateltavalle hyötyä. Se oli tasoittanut arjen rytmiä, nostanut yleistä virkeystasoa ja vaikuttanut positiivisesti esimerkiksi nukkumiseen ja päihteiden käytön tasapainottamiseen. Työtoiminta oli jokaiselle merkityksellistä ja yleinen tunne siitä oli positiivinen. Suurin vaikutus sillä oli sosiaalisuuteen ja sosiaalisten suhteiden rakentamiseen. Sosiaalisuus oli haastateltavien mukaan ”parasta” työtoiminnan antia.

Kuntouttava työtoiminta on vastannut asiakkaiden tavoitteiden mukaisiin tarpeisiin, kuten esimerkiksi arkirytmien tasapainottamiseen. Toiminta tuo jokaiselle lisäksi myös runsaasti sosiaalista kanssakäymistä, joka koetaan positiivisena.

Valtaosassa asiakkaiden kertomuksista ohjauksessa huomioitiin asiakkaan tavoitteet, joita käytiin jakson aikana keskusteluissa läpi. Yhden haastateltavan mukaan tavoitteita oli käyty läpi, mutta ei riittävästi. Toimintaa suunniteltiin yksilötasolla niihin pohjautuen, asiakkaan voimavarat huomioiden ja kannustaen. Erityistaidot ja harrastuspohja otettiin toiminnan suunnittelussa huomioon. Yksilöohjausta oli saatu ja sitä sai halutessaan lisää. Ohjausta eivät kaikki kuitenkaan halunnet ja toivetta kunnioitettiin. Erityisiä toiveita ohjauksesta ei ollut. Ohjausta ja jatkosuunnitelmien tekemistä toivottiin tehtävän sen jälkeen, kun voimavarat ovat palautuneet. Ohjaus olisi silloin konkreettisten esimerkkien läpikäymistä tulevaisuuden suhteen. Ohjaajia oli sopiva määrä ja heidän toimintaansa oltiin kaikkiaan hyvin tyytyväisiä. Työllistymismahdollisuus oli kaikilla haastateltavilla heidän omasta mielestään huono, joka johtui haastattelun perusteella sopivan koulutuksen puutteesta ja paikkakunnan työllistymismahdollisuuksista ilman ammattitutkintoa. Haluja ei ollut muuttaa paikkakunnalta kuitenkaan pois. Osa koki omien voimavarojen vähyyden olevan esteenä seuraavalle portaalle etenemisessä.

Ohjauksessa huomioidaan tavoitteet ja jatkosuunnitelmia osalle haastateltavista tehdään enemmän vasta sitten, kun voimavarat ovat palautuneet.

Työtoiminnan kehittämisideat olivat pääosin sen sisällön ja arjen toiminnan kehittämistä, joita haastateltavat toivat esiin. Työtehtävät koettiin monipuolisina ja vaihtelevina ja omia voimavaroja, mielenkiinnon kohteita ja erityistaitoja pystyi töissä hyödyntämään. Osa töistä koettiin turhina ja tuottavan työn tekemistä toivottiin, koska muutama koki työtoiminnan enemmän työpaikaksi. Työtoimintaa täydensi viikoittaiset muut aktiviteetit, kuten esimerkiksi kuntosalikäynnit. Ne koettiin hyvänä lisänä, tosin enempää liikuntaa ei koettu tarvitsevan lisätä toimintaan. Liikunnan harrastamisen mahdollisuus on hyvä maksuttomuudenkin takia ja fyysisen kunnon kohottajana ja ylläpitäjänä. Tietoutta terveellisistä elintavoista ja terveydestä ei tarvitse lisätä asiakkaiden mukaan työtoimintaan, koska jokaisella oli niistä jo hyvin tietoa, jota myös haetaan lisää koko ajan esimerkiksi mediasta. Elämänhallinnan ohjausta voi työtoiminnassa ammattilaisten kautta tarjota vain halukkaille.

Kehittämisideoita, joita tuli tutkimuksessa hyvin esiin, olivat muun muassa paremmat tilat ja pakettiauton hankinta, jotta alihankintatöitä olisi mahdollista ottaa tehtäväksi.

Retkien ja luontoretkien tekeminen koettiin hyväksi psyykkisen hyvinvoinnin kehittämiseksi. Tutustumiskäynnit ja yhteistyön tekeminen oppilaitosten ja työpaikkojen kanssa, voisivat antaa ideoita ja uutta tulevaisuuden näkymää.

Erään haastateltavan sanoin:

”Ohjaajat tekevät suurin piirtein kaikkensa, että päästään eteenpäin.”

Lähteet

- Aktivointisuunnitelma. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. 2019. Artikkeliterveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivustolla. Viitattu 2.12.2019.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/aktivointisuunnitelma>
- Alueellinen taulukko. 2020. Keski-Suomi. Työllisyyskatsaus. Heinäkuu 2020. Viitattu 14.9.2020.
<https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?ely=08&lang=fi&top=0&ssid=20091717530833&link=22>
- Arjen apu-palvelut. N.d. Artikkeliterveiden OivaTyö ry:n verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019.
<https://www.oivatyo.fi/index.php/arjenapu-palvelut/>
- Behm, M. 2016. Pitkääikaistyöttömän koetut työllistymisen esteet ja elämänhallintaa tukevat tekijät. Pro gradu- tutkielma, Sosiologia. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos. Viitattu 30.10.2020. https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20160470/urn_nbn_fi_uef-20160470.pdf
- Blomgren, S. & Saikku, P. 2019. Heikossa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden osallisuus ja monialainen yhteistyö palveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 6/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.10.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137500/URN_ISBN_978-952-343-285-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Era, T., Ketola, T. & Moilanen, J. 2018. Tulkintoja sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennuksen arjessa. Julkaisussa Sosiaalinen kuntoutuksessa. Toim. Lindh, J., Härköpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. Turenki: Hansaprint Oy, 292
- Etsivä nuorisotyö. N.d. Artikkeliterveiden Saarijärven kaupungin verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. <http://www.saarijarvi.fi/nuoret/etsiva-nuorisoty>
- Henkilöstöpalvelut. N.d. Artikkeliterveiden OivaTyö ry:n verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019.
<https://www.oivatyo.fi/index.php/henkilostopalvelut/>
- Hietala, H., Lindberg, J. & Ray, K. 2014. Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen osana palvelurakennetta – selvitys Lahden ja Heinolan seudun työllisyyspalveluista. Vates-säätiö. Viitattu 15.9.2020. http://www.vates.fi/media/raportit_suunnitelmat_strategiat-ohjeet/1414504716_loppuraportti_lahti_lopullinen-1.pdf
- Hiilamo, H. & Mäntyneva, P. 2018. Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. Viitattu 1.10.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136023/YP1801_Mantyneva%26Hiilamo.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. 2013. Bookwell Oy, Porvoo.

Huttunen, H-P., Laasonen, V., Leskelä, R-L., Manu, S., Rauhamaa, H., Ranta, T., Uusikylä, P., Vauhkonen, T. & Valtakari, M. 2018. Yhteistyörakenteet pitkäaikaistyöttömien, pitkäaikaissairaiden ja maahanmuuttajien palveluissa. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 32/2018. Viitattu 17.9.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160790/32-2018-Yhteistyörakenteet%20pitkäaikaistyöttömien%20pitkäaikaissairaiden%20ja%20maahanmuuttajien%20palveluissa.pdf>

Jansson, A. 2014. Asiakkaalla langat omissa käsissään läpi kuntouttavan työtoiminnan. Pro gradu- tutkielma, Sosiaalityö. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Viitattu 29.10.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96435/GRADU-1418305140.pdf?sequence=1>

Juvonen, L. & Vehkasalo, V. 2011. Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 7/2011. Viitattu 1.10.2020. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/07/02084140/pitkaaikaistyottomien-tyollistyminen-2011.pdf>

Juvonen-Posti, P., Lamminpää, A., Rajavaara, M., Suoyrjö, H. & Tötterman, P. 2016. Työikäisten kuntoutumisen monialainen järjestelmä. Teoksessa Kuntoutuminen. Toim. I. Autti-Rämö, A-L. Salminen, M. Rajavaara & A. Ylinen. Helsinki: Kustannus oy Duodecim, 172.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. 2015, 352-355.

Kauppinen, P. 2020. Kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja. Saarijärven kaupunki. Haastattelu 9.11.2020.

Kehrä työllistää. 2019. Artikkelit Kehräkumppanit ry:n verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. <http://www.kehra.net/kehra-projekti/>

Kesä, M. & Ylikojola, P. 2018. Työllisyydenhoidon vaikutukset kuntatalouteen Saarijärvellä – kannattaako satsaukset? Raportti. Mikko Kesä Oy.

Kinnunen, R. & Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 2016. Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön Valtakunnalliset tulokset 2016. Verkkajulkaisu. <https://www.google.com/search?q=sovari+mittari+valtakunnalliset+tulokset+2016&oq=sovari+mittari+valtakunnalliset+tulokset+2016&aqs=chrome..69i57j19091j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

Kiuru, K. & Marin, S. 2020. Hallituksen esitys HE 13/2020 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta. Esitys Eduskunnan verkkosivustolla. Viitattu 29.10.2020. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_13+2020.aspx

Klem, S. 2013. Työllistymistä tukeva toiminta, työtoiminta ja työhönvalmennus sosiaalihuollossa. Kuntakartoitus 2013. Viitattu 12.9.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74475/RAP_2013_23_Kuntakartoitus_verkko.pdf

Kuntouttava työtoiminta. N.d. Artikkelin Saarijärven kaupungin verkkosivustolla. Viitattu 31.8.2020. <https://www.saarijarvi.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

Kuntouttava työtoiminta. Sosiaali- ja terveysministeriö. N.d. Artikkelin Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivustolla. Viitattu 17.9.2020. <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

Kuntouttavan työtoiminnan arki. 2019. Artikkelin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivustolla. Viitattu 9.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-arki#Miten%20pitka>

Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen ja hankinta. 2019. Artikkelin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivustolla. Viitattu 2.12.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestaminen-ja-hankinta>

Kuntouttavan työtoiminnan ohjaus, Saarijärvi. N.d. Artikkelin Saarikkan verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. [http://www.saarikka.fi/fi/FI/Palvelut/Perhe_ja_sosiaalipalvelut/Aikuisten_sosiaalipalvelut/Kuntouttavan_tyotoiminnan_ohjaus_Saarija\(53288\)](http://www.saarikka.fi/fi/FI/Palvelut/Perhe_ja_sosiaalipalvelut/Aikuisten_sosiaalipalvelut/Kuntouttavan_tyotoiminnan_ohjaus_Saarija(53288))

Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:41. Viitattu 2.11.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, säilytys ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Käsitteet. Tilastokeskus. N.d. Artikkelin Tilastokeskuksen verkkosivustolla. Viitattu 5.12.2019. <https://www.stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html>

Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. Viitattu 26.9.2020. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>

Lonkila, S. 2020. Nuorten elämäntarinat – elämän käännekohtat ja pitkäaikaistyöttömyys. Pro gradu- tutkielma, Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden- ja kauppatieteiden tiedekunta, Itä- Suomen yliopisto. Viitattu 11.9.2020. https://publications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20200828/urn_nbn_fi_uef-20200828.pdf

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 29.10.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 2.12.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P17>

L 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 20.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Maitoza, R. 2018. Family challenges created by unemployment. Journal of Family Social Work 2019, 22, 2. Viitattu 19.10.2020. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10522158.2018.1558430?scroll=top&needAccess=true>

Mikä on Kykyviisari? Tietoa Kykyviisarista. 2020. Työterveyslaitos. Viitattu 9.11.2020. <https://sivusto.kykyviisari.fi/tietoa-kykyviisarista/mika-on-kykyviisari/#>

OivaTyö – official. N.d. Artikkelit OivaTyö ry:n verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. <https://www.oivatyo.fi/>

Oksanen, E. 2016. Asiakkaiden osallisuuden kokemuksia ja kehittämisajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Opinnäytetyö, AMK. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosionomi. Viitattu 30.10.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107707/Oksanen_Elisa_HELSINKI.pdf?sequence=1&isAllowed=y

OTE2-hanke. 2019. Artikkelit Kehräkumppanit ry:n verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. <http://www.kehra.net/kehra-projekti/ote2-hanke/>

Pallonen, K. 2020. Työttömyys kasvanut rajusti korona-aikana. Uutinen YLEn verkkosivulla. Viitattu 30.10.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11370153>

Palvelut. 2020. Keski-Suomi. Työllisyyskatsaus. Heinäkuu 2020. Viitattu 10.9.2020. <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?ely=08&lang=fi&top=3&ssid=20091717530833>

Panzar, M. 2020. Suomea odottaa kaikkien aikojen konkurssivyöry, kun koronan takia tehty suojakausi päättyy – jopa tuhansien konkurssihakemusten patouma purkautumassa helmikuussa. Uutinen YLEn verkkosivulla 21.10.2020. Viitattu 22.10.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11601843>

Pitkäaikastyöttömät. 2019. Findikaattori. Viitattu 4.12.2019. <https://findikaattori.fi/fi/37>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. KvaliMOTV. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 10.10.2020. https://www.fsd.tuni.fi/metelmaope-tus/kvali/L6_3_3.html

Sainio, P. & Salminen, A – L. 2016. Toimintakyvyn arviointi ja menetelmät. Julkaisussa Kuntoutuminen. Toim. I. Autti- Rämö, A -L. Salminen, M. Rajavaara & A. Ylinen. Helsinki: Duodecim.

Sandelin, I. 2014. Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana. Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Verkkojulkaisu. Viitattu 20.10.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114912/URN_ISBN_978-952-302-154-9.pdf?sequence=1

Sijoitu Saarijärvelle. N.d. Artikkelin Saarijärven Yrityspalvelu Oy:n verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. <http://www.ssypkehitys.fi/ssyp-kehitys-oy/>

Tamminen, A-M. 2019. Työllisyyskoordinaattori. Saarijärven kaupunki. Haastattelu 13.12.2019.

Tiedotteet 2018. Aluehallintovirasto. 2018. Artikkelin Aluehallintoviraston verkkosivustolla. Viitattu 4.12.2019. [.avi.fi/web/avi/tiedotteet/tiedotteet-2018/-/asset-publisher/7FM1i8nEVhsV/content/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestamisessa-on-paljon-haasteita-lansi-ja-sisa-suomi-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.avi.fi%2Fweb%2Favi%2Ftiedotteet%2Ftiedotteet-2018%3Fp_id%3D101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV%26p_lifecycle%3D0%26p_s_tate%3Dnormal%26p_mode%3Dview%26p_col_id%3Dcolumn-8%26p_col_pos%3D1%26p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_advandedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_keywords%3D%26p_r_p_564233524_categoryId%3D14406%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_cur%3D2%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_andOperator%3Dtrue](https://www.avi.fi/web/avi/tiedotteet/tiedotteet-2018/-/asset-publisher/7FM1i8nEVhsV/content/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestamisessa-on-paljon-haasteita-lansi-ja-sisa-suomi-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.avi.fi%2Fweb%2Favi%2Ftiedotteet%2Ftiedotteet-2018%3Fp_id%3D101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV%26p_lifecycle%3D0%26p_s_tate%3Dnormal%26p_mode%3Dview%26p_col_id%3Dcolumn-8%26p_col_pos%3D1%26p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_advandedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_keywords%3D%26p_r_p_564233524_categoryId%3D14406%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_cur%3D2%26_101_INSTANCE_7FM1i8nEVhsV_andOperator%3Dtrue)

Tilaustaulukko Hyte 2020. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut. Strategia ja talous. Liite Saarikan verkkosivustolla. Viitattu 11.9.2020. http://www.saa-rikka.fi/fi-FI/Saarikka/Strategia_ja_talous

Toimeentuloturva. 2020. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Artikkelin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivustolla. Viitattu 7.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-asiakkaalle/toimeentuloturva>

Tolpo, A. 2017. Paljon parjattu kuntouttava työtoiminta voi parhaimmillaan muuttaa elämän. Uutinen Ylen verkkosivustolla. Viitattu 10.12.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9461565>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turtiainen, T. 2016. Kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan työssä korostuu hetkessä oleminen. Tie työelämään. Artikkelin Kuntoutussäätiön verkkosivustolla. Viitattu 30.10.2020. <https://tietyoelamaan.fi/kuntouttavan-tyotoiminnan-ohjaajan-tyossa-korostuu-hetkessa-oleminen/>

Työllistymiseen on paljon vaihtoehtoja – ota meihin yhteyttä! N.d. Saarijärven kaupunki. Esite työllisyystoimijoista. Viitattu 26.11.2019. http://www.saarijarvi.fi/sites/default/files/atoms/files/tyollisyysaukeama_a3.pdf

Työllisyys. Hyvinvointi ja terveyserot. Artikkelit Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivustolla. Viitattu 4.12.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys>

Työllisyyskatsaus. Kesäkuu 2020. Työ- ja Elinkeinoministeriö. Verkkojulkaisu. Viitattu 11.9.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162366/TKAT_Kes%C3%A4_2020.pdf

Työttömyys alenee Saarijärvellä. 2016. Artikkelit Saarijärven kaupungin verkkosivustolla. Viitattu 21.10.2020. <https://www.saarijarvi.fi/ajankohtaista/tyottomuus-alenee-saarijarvella>

Vaalavuo, M. 2016. Health and (un)employment: the relationship. National Institute for Health and Welfare. Viitattu 19.10.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129794/TUT12016_1_Health%20and%20unemployment_WEB.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Viinikainen, R. 2019. Kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset asiakkaan näkökulmasta. Opinnäytetyö, AMK. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosionomi. Viitattu 24.10.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/264905/Viinikainen_Ronja.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Voimaa ja hoivaa luonnosta. 2020. Green Care Finland ry:n verkkosivusto. Viitattu 2.11.2020. <https://www.gcfinland.fi/>

Vesisenaho, A. 2020. Saarijärven yli vuoden työttömänä olleiden vuosikeskiarvot vuodesta 2009 alkaen. Sähköpostiviesti 17.3.2020. Vastaanottaja S. Notkola.

Yhdistys. N.d. Artikkelit Saarijärven työttömät ry / Nettikahvilan verkkosivustolta. Viitattu 19.11.2019. <http://saarijarventyottomat.blogspot.com/p/yhdistys.html>

Yksilöllistä työvalmennusta ja kuntoutusta. N.d. Artikkelit Visio-säätiön verkkosivustolla. Viitattu 19.11.2019. <https://www.visiosaatio.fi/>

Liitteet

Liite 1. Tutkittavien informointikirje

Hei hyvä Kuntouttavan työtoiminnan asiakas!

Olen Satu Notkola ja opiskelen Kuntoutuksen ohjaajaksi Jyväskylän Ammattikorkeakoulussa. Opintoni ovat loppusuoralla ja teen nyt opinnäytetyötä.

Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Saarijärven kaupungin työllisyyspalvelut.

Tarkoituksena on selvittää asiakkaiden kokemuksia ja toiveita kuntouttavasta työtoiminnasta, jotta sitä voidaan kehittää vastaamaan vielä paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Tavoitteena on tuottaa sellaista tietoa, mitä kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen Saarijärvellä tarvitaan.

Haastattelisin sinua mielelläni. Voisimme keskustella asioista vapaamuotoisesti.

Haastattelu nauhoitetaan ja kaikki kerätty materiaali tuhoetaan sitten, kun raportti on valmis.

Haastattelu kestää noin tunnin.

Osallistuminen on sinulle vapaaehtoista ja täysin luottamuksellista. Henkilötietojasi ei kirjata mihinkään, eikä sinua voi tunnistaa lopullisesta raportista.

Olisi tärkeää, että osallistuisit opinnäytetyöhön!

Ystävällisin terveisin,

Satu Notkola

Kirjallinen suostumus haastattelututkimukseen osallistumisesta**Tutkimuksen nimi:**

Kuntouttava työtoiminta – rangaistus vai mahdollisuus? Laadullinen tutkimus kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille Saarijärvellä

Tutkimuksen tekijä:

Satu Notkola,
Kuntoutuksen ohjaaja (AMK) – opiskelija

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda toimeksiantajalle (Saarijärven kaupungin työllisyyspalvelut) tietoa asiakkaan näkökulmasta kuntouttavan työtoiminnan palvelujen laadusta, sisällöistä ja kehittämisestä Saarijärvellä, jotta kuntouttavaa työtoimintaa voidaan kehittää edelleen vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin ja tavoitteisiin.

Olen tietoinen haastattelututkimuksen tarkoituksesta.

Minulle on selvitetty menetelmä, miten tutkimus toteutetaan. Tiedän, että haastattelut nauhoitetaan ja kerätty materiaali tuhotaan tutkimuksen valmistuttua. Nimeäni ei mainita missään, eikä minua voida tunnistaa valmiista tutkimuksesta, vaikka loppuraportissa voikin olla lainauksia haastattelustani. Osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista ja voin vetäytyä siitä milloin tahansa, eikä sitä tarvitse perustella mitenkään. Minua koskeva aineisto poistetaan siinä tapauksessa tutkimuksesta.

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastattelututkimukseen.

Tätä suostumuslomaketta on tehty kaksi samanlaista kappaletta, joista toinen jää minulle itselleni ja toinen tutkimuksen tekijälle.

Päiväys

Allekirjoitus ja nimenselvennys

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Kuinka pitkään olet nyt ollut kuntouttavassa työtoiminnassa? Työaika päivässä ja työpäiviesi määrä? Oletko ollut aiemmin kuntouttavassa työtoiminnassa?

1. Miten kuntouttavan työtoiminnan palvelut ovat vastanneet asiakkaiden tarpeisiin?

- Miksi olet omasta mielestäsi kuntouttavassa työtoiminnassa?
- Mitkä ovat tavoitteesi kuntouttavassa työtoiminnassa?
- Millaista toiminta on mielestäsi?

Jos on hyvää, mikä on se syy, että on hyvää? Jos kokemus on huono, miksi on huonoa?

- Miten toiminta on vastannut odotuksiasi?
- Miten olet omasta mielestäsi hyötynyt toiminnasta?
Jos olet hyötynyt, millaista hyötyä olet saanut?
Jos et ole hyötynyt, miksi et ole hyötynyt?
- Millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on sinulle?
Onko se vaikuttanut arkeesi? Miten?

2. Millaista ohjausta asiakkaat kertovat saaneensa jatkopolkujensa suunnitteluun?

- Miten sinun yksilölliset tavoitteesi on ohjauksessa otettu huomioon?
- Millaista ohjausta olet saanut?
Oletko saanut yksilöllistä ohjausta? Oletko saanut sitä tarpeeksi? Haluaisitko sitä enemmän?
- Mihin koet tarvitsevasi ohjausta?
- Millaisia toiveita sinulla on ohjauksen suhteen?
- Mielipiteesi ohjaajien määrästä?
- Kuinka tyytyväinen olet tämänhetkiseen elämäntilanteeseesi?
- Millaisia tulevaisuuden toiveita ja haaveita sinulla on?

- Millaisia tavoitteita sinulla on tulevaisuuteen?
- Miten jatkopolkujesi ja tulevaisuutesi suunnitelmat ovat mielestäsi toteutettavissa?
- Millaisena näet työllistymismahdollisuutesi tällä hetkellä?
Mikä on mielestäsi suurin este työllistymiselle?
- Mikä seikka tai seikat voisivat estää sinua siirtymästä ”seuraavalle portaalle?”
- Mitä muita palveluita työllistymisen helpottamiseksi voisi vielä olla?
(Tällä hetkellä kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, koulutuskokeilu, työvoimakoulutus, työnhakuvalmennus ym.)

3. Minkälaisia kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita asiakkaat tuovat esiin?

- Miten koet ne työtehtävät, mitä teet Kierrätyskeskuksessa?
- Miten koet tehtävien töiden määrän?
- Minkälaisia töitä haluaisit Kierrätyskeskuksessa tehdä?
- Mitä mieltä olet Kierrätyskeskuksen muista toiminnoista, esim. kuntosalikäyneistä?
- Millaista liikuntaa haluaisit?
- Haluaisitko enemmän tietoa terveellisistä elintavoista?
(Esimerkiksi terveyden hoidosta, fyysisen kunnon kohottamisesta ja ylläpidosta, päihteettömyydestä).
- Mitä muuta elämänhallintaan liittyvää toimintaa voisi olla?
(esim. ihmissuhteisiin liittyviä asioita, itsetuntoon liittyviä asioita, taloudenhallintaa).
- Mitä muuta kuntouttavassa työtoiminnassa Kierrätyskeskuksessa voitaisiin tehdä?
- Minkälaisesta toiminnasta mielestäsi voisi olla sinulle hyötyä?
- Mikä on ja on ollut parasta kuntouttavassa työtoiminnassa?
- Mitä muuta kuntouttavassa työtoiminnassa Kierrätyskeskuksessa voisi tehdä?

Vapaa sana

Mitä haluat vielä kertoa?